

Het woord bij de daad voegen

(On)mogelijkheden voor bemiddeling bij de aanpak van (dreigend) eer gerelateerd geweld door de politie

Het woord bij de daad voegen

(On)mogelijkheden voor bemiddeling bij de aanpak van (dreigend) eer gerelateerd geweld door de politie

Deze publicatie is een uitgave van:
Ministerie van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties
Ministerie van Veiligheid en Justitie
Landelijk Expertise Centrum Eer
Gerelateerd Geweld

Fotografie
Caroline Koning

© Rijksoverheid | juni 2011
ISBN/EAN: 978-90-807334-4-2

Het woord bij de daad voegen

(On)mogelijkheden voor bemiddeling bij de
aanpak van (dreigend) eer gerelateerd geweld
door de politie

drs. R. Sanberg en dr. J. Janssen
Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld
Politie Haaglanden

Voorwoord

Bemiddeling als oplossing voor een conflict door twistende partijen met elkaar in gesprek te brengen, is niet meer weg te denken in onze samenleving. Maar wat wordt nou praktisch onder de term ‘bemiddeling’ verstaan? Zou bemiddeling vanuit de politieke optiek ook een rol kunnen spelen bij gewelddadige eerzaken? In de dagelijkse praktijk spreken medewerkers van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (LEC EGG), dat zich bezig houdt met de aanpak van conflictsituaties waarin het motief voor (dreigend) geweld een geschonden eergevoel is of lijkt te zijn, ook regelmatig over ‘bemiddeling’. Een belangrijke reden om dit rapport te maken, is dat nog niet eerder is uitgewerkt wat daar binnen de politie op het terrein van eer gerelateerd geweld exact onder wordt verstaan. Hoewel in eerdere publicaties van het LEC EGG aanknopingspunten zijn te vinden voor de toepassing van bemiddeling, is in die teksten nooit een concrete afbakening of uitwerking van bemiddeling in de praktijk gegeven.

Het LEC EGG hoopt met dit rapport de vele enthousiaste collega’s van de regionale politiekorpsen die regelmatig een beroep op het LEC EGG meer inzicht te bieden in de bemiddelingspraktijk. Dat doen we door ideeën en ervaringen van het LEC EGG, zoals weergegeven in eerdere rapporten, naast bestaande theorieën en praktijken van bemiddeling te leggen.

Het is belangrijk dat de lezer zich realiseert dat dit rapport niet leidt tot strakke definities van het begrip ‘bemiddeling’ of een blauwdruk voor het voeren van bemiddelingsgesprekken. Het doel is enerzijds te wijzen op de rijke literatuur over bemiddeling en kritisch na te denken over mogelijkheden voor gebruik door de politie en anderzijds er wederom op te attenderen dat elke complexe zaak – en dat geldt beslist voor veel eerzaken – maatwerk verdient.

Bij het schrijven van dit rapport hebben wij dankbaar gebruikgemaakt van de jarenlange ervaring en kritische blik van Commissaris van Politie Willem Timmer, Hoofd van het LEC EGG.

Ruth Sanberg en Janine Janssen
Den Haag, mei 2011

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Ervaringen van het LEC EGG	6
1.1 Politie en eer: focus op (dreigend) geweld	7
1.2 Methode LEC EGG als uitgangspunt van de politieke aanpak van eierzaken	9
1.3 Tijdenlijnen en scenario's	11
1.4 Vragen in dit rapport	15
2 Wat is bemiddeling?	18
2.1 Literatuuronderzoek: afbakening en zoektermen	19
2.2 Belangrijke begrippen	21
2.3 Conclusie	30
3 Bemiddeling in de praktijk	32
3.1 Bemiddeling tussen daders en slachtoffers	33
3.2 De politie als bemiddelaar	38
3.3 Interculturele bemiddeling	46
3.4 Bemiddeling bij geweld in familieverband	52
3.5 Conclusie	62
4 Bemiddeling in theorie	64
4.1 Dramaturgisch perspectief	65
4.2 Groepsdruk	68
4.3 Beschaming en reïntegratie	71
4.4 Conclusie	73
5 Politie, eierzaken en bemiddeling	74
5.1 De zeven gouden W's	75
5.2 Wel of niet bemiddelen?	76
Literatuur	82
Bijlage: Samenvatting bemiddeling in theorie	89

1 Ervaringen van het LEC EGG

In dit eerste hoofdstuk worden de methode voor vroegherkenning en aanpak van mogelijke eorzaken (de methode LEC EGG) en uitgangspunten die daaraan ten grondslag liggen kort beschreven.¹ Ook wordt bekeken hoe bemiddeling daar (theoretisch) in past. In de eerste paragraaf wordt kort de politieke focus op de relatie tussen eer en geweld beschreven. De tweede paragraaf is gericht op de methode LEC EGG en paragraaf 1.3 gaat over verschillende lijnen in dossiers over eorzaken met een gewelddadige component. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk komen de onderzoeksvragen aan bod en de verdere opbouw van dit rapport. In hoofdstuk 2 zal dieper worden ingegaan op de betekenis van het begrip ‘bemiddeling’, maar in dit hoofdstuk wordt volstaan met een meer globale omschrijving van dit begrip: het zoeken naar een oplossing voor een conflict door twistende partijen met elkaar in gesprek te brengen.

1.1 Politie en eer: focus op (dreigend) geweld

Accent op geweld

De politie raakt nooit betrokken bij alle conflicten die draaien om een geschonden eergevoel. Niet alle gevallen raken bekend en om politieoptreden te rechtvaardigen dient wel sprake te zijn van het schenden van geldende rechtsnormen. In schema 1.1 is aangegeven dat dit bij eerconflicten niet altijd het geval hoeft te zijn.

¹ Voor een nadere omschrijving hiervan zijn eerdere publicaties van het LEC EGG te raadplegen, zoals het lesboek *Je eer of je leven* (Janssen, 2008a) en het drieluik over casuïstiek uit 2006, deel 1 over instroom en vroegherkenning (Janssen, 2008b), deel 2 over de checklist en externe deskundigen (Janssen, 2009a) en deel 3 voor een analyse van de dossiers (Janssen & Sanberg, 2010).

Schema 1.1 | Eerschending en -herstel in relatie tot het Nederlandse recht

	Eerschending <i>zonder</i> schending van het recht	Eerschending <i>met</i> schending van het recht
Eerherstel <i>zonder</i> schending van het recht	Casus I	Casus III
Eerherstel <i>met</i> schending van het recht	Casus II	Casus IV

Bron: Janssen, 2008b: 69

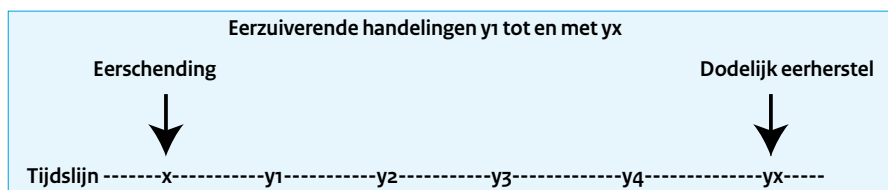
Ter verduidelijking van het schema wordt hieronder per casus een – sterk vereenvoudigd – voorbeeld genoemd, zoals die kunnen spelen binnen gemeenschappen die sterk hechten aan eercodes. Bij casus I vindt eerschending en -herstel plaats zonder dat de wet wordt overtreden. Dit zou kunnen gebeuren wanneer een ongehuwde vrouw verliefd wordt, een relatie aangaat en zwanger wordt. Haar familie spreekt hier schande van. Vervolgens trouwt zij uit vrije wil met de vader van haar kind, waardoor in de optiek van haar familie de schande is uitgewist. Het Nederlandse recht is in deze casus niet in het geding geweest. Dat ligt anders bij casus II. Stel dat een getrouwde vrouw een buitenechtelijke relatie aangaat met een eveneens getrouwde man. Overspel is niet strafbaar. Maar wanneer de affaire bekend raakt in de gemeenschap, brengen de overspeligen schande over hun families. De betrokken familieleden besluiten beide minnaars uit de weg te ruimen. Eerherstel leidt in deze zaak tot een poging tot moord: een grove schending van de wet. Bij casus III is dit precies andersom: een vrouw die is verkracht, besluit dat zij niet meer met deze schande door het leven kan gaan en pleegt zelfmoord. Hier is alleen de eerschending (de verkrachting) in strijd met het Nederlandse recht. In casus IV is tweemaal de wet overtreden, zowel bij de schending als bij het herstel van de eer. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer een vrouw wordt verkracht en haar familie besluit deze schande uit te wissen door de verkrachter om het leven te brengen.

Glijdende schaal

Zodra er sprake is van (dreigend) geweld ligt er uiteraard een taak voor de politie: voor dit soort gewelddadige vormen van eigenrichting is in een rechtstaat immers geen plaats. Eerconflicten worden echter lang niet altijd met (dodelijk) geweld beslecht. Op gedrag dat niet als eervol geldt, kan een onmiddellijke dodelijke reactie volgen, maar dat is lang niet altijd het geval: dit is een *ultimum remedium*, vaak worden eerst andere oplossingen gezocht. In theorie is het dus mogelijk dat dit dodelijke eerherstel een poos op zich laat wachten of zich helemaal niet voordoet. Om die reden wordt bij de

politie ook wel gesproken over een ‘glijdende schaal’, zoals weergegeven in schema 1.2.

Schema 1.2 | De glijdende schaal van eerzuiverende handelingen

Bron: Janssen, 2008b: 38

In deze glijdende schaal van eerzuiverende handelingen is ruimte te vinden voor het toepassen van bemiddeling. In theorie is niet uitgesloten dat in een bemiddelingsgesprek twistende partijen met andere, geweldloze oplossingen komen voor het eerconflict. Met een goede bemiddeling zou het risico op dodelijk geweld kunnen worden verkleind.

1.2 Methode LEC EGG als uitgangspunt van de politieke aanpak van eerzaken

Methode LEC EGG

Het LEC EGG heeft voor de Nederlandse politie een methode ontwikkeld voor de aanpak van eer gerelateerd geweld.² Met het inwerking treden van de Aanwijzing huiselijk geweld en eer gerelateerd geweld (2010A010),³ waarin de regels rond opsporing en vervolging van huiselijk en eer gerelateerd geweld zijn vastgesteld, is het gebruik van de methode LEC EGG landelijk verplicht gesteld. Inmiddels is in elke politieregio door de korpsleiding een contactpersoon Eer gerelateerd geweld aangewezen. Het is de bedoeling dat ook bij elk parket een officier van justitie als contactpersoon wordt aangewezen. De contactpersoon bij de politie is verantwoordelijk voor

² De methode wordt toegelicht in het eerdergenoemde lesboek (Janssen, 2008a) en is gebaseerd op jarenlange ervaring in multi-etnisch politiewerk bij de voorgangers van het LEC EGG (Timmer, 2003).

³ Voor een bespreking van deze aanwijzing, zie Janssen (2010) en Driessen, Janssen, Timmer & Ten Voorde (2011).

operationele advisering en ondersteuning bij zaken waar eer (mogelijk) een rol speelt. Deze contactpersoon kan de hulp van het LEC EGG inroepen indien gewenst.⁴

De methode LEC EGG bestaat uit drie stappen. In de eerste plaats dient gelet te worden op signalen die op eer als motief voor (dreigend) geweld zouden kunnen duiden. Op drie velden worden ‘rode vlaggen’ onderscheiden: sommige vlaggen hebben te maken met aanleidingen tot conflicten (zoals provocaties en bedreigingen), andere hebben te maken met (mogelijke) gevolgen van eerherstel (bijvoorbeeld moord, doodslag, suicide, maar ook vermissingen) en weer andere rode vlaggen verwijzen naar culturele achtergronden die verband houden met de mate van afhankelijkheid van individuen ten opzichte van hun gemeenschap. Deze rode vlaggen zijn ‘vertaald’ in een query, dat wil zeggen een elektronische zoekslag, waarmee de politieke informatiesystemen dagelijks kunnen worden onderzocht. Het is de bedoeling dat dit in elk regiokorps gebeurt. Dit elektronische sleepnet haalt tal van zaken boven en na eerste lezing worden ongetwijfeld zaken terzijde gelegd (Janssen, 2008a).

Er blijven echter ook kwesties over, waarbij vragen of zorgen bestaan over eer als motief voor geweld. Voor die zaken wordt in stap 2 een ‘checklist’ ingevuld. Dit is een kwalitatief instrument op basis waarvan informatie over de sociale achtergronden van betrokken burgers wordt verzameld. Daarnaast bevat dit instrument ook tips, onder ander over bemiddeling door de politie, bijvoorbeeld over de keuze van de locatie en de bemiddelaar en over het maken van concrete afspraken. Op basis van de met behulp van de checklist verzamelde gegevens kan indien nodig een externe deskundige, bijvoorbeeld een antropoloog of een arabist, worden ingeschakeld. Deze zet zijn of haar expertise in om mogelijke motieven voor het gedrag van betrokkenen te achterhalen (Janssen, 2009a). Het benaderen van een externe deskundige gebeurt altijd via tussenkomst van het LEC EGG. Een regiokorps kan dit niet zelfstandig doen. Op grond van informatie verzameld met de checklist kan vervolgens de derde stap worden gezet: het maken van een plan van aanpak.

⁴ De operationele advisering en ondersteuning aan regiokorpsen bij complexe eezaken is slechts één van de vier taakvelden van het LEC EGG. Andere taken zijn het zelfstandig verrichten van wetenschappelijk onderzoek naar achtergronden van casuïstiek en methoden en technieken ten behoeve van de politiepraktijk, het ontwikkelen van materiaal voor onderwijs en voorlichting en tot slot het (inter)nationaal onderhouden van netwerken in diverse etnische en professionele gemeenschappen. Dit laatste punt is essentieel: alleen zo kan de specialistische kennis van het expertisecentrum actueel worden gehouden. Ook is op die manier bij de politie bekend wat er leeft in verschillende gemeenschappen en weet de politie relevante sleutelfiguren te vinden wanneer dit nodig is.

Door de stappen van de methode te volgen zijn verschillende openingen voor het toepassen van bemiddeling te ontdekken. Doordat een eerkwestie met behulp van de query in een vroeg stadium wordt herkend, is de kans groter dat er nog ruimte is om het gesprek aan te gaan met betrokken burgers. Door nauwkeurig de checklist in te vullen, waarbij onder andere de betrokken familie in kaart wordt gebracht, kan worden onderzocht of bemiddeling door een familielid mogelijk is. Met details over religieuze stroming of etnische achtergrond die in de checklist worden gevraagd, kunnen materiedeskundigen nagaan of in het netwerk van het LEC EGG vooraanstaande personen uit die gemeenschap kunnen worden benaderd om te bemiddelen, en of de kennis van deze mensen kan worden geraadpleegd in verband met waarheidsvinding in het politieonderzoek. Bij nadere analyse door een externe deskundige kunnen nog andere oplossingsrichtingen worden uitgewerkt. Dit biedt inspiratie voor een plan van aanpak en levert wellicht aanknopingspunten op voor de toepassing van bemiddeling.

1.3 Tijdlijnen en scenario's

Tijdspectief

Voortbordurend op de centrale notie van de 'glijdende schaal' is het inzicht ontstaan dat in een zaak die de politie onder ogen krijgt verschillende perspectieven en lijnen zijn te onderscheiden. Die verschillende perspectieven betreffen onder dat van betrokken burgers en dat van de politie. Dit is weergegeven in schema 1.3.

Schema 1.3 | Het tijdspectief van betrokkenen en de politie in eerzaken

		P	P	P		
B	B	B	B	B	B	B
X Eerschending		X Melding aan het bureau	X Opvallend/ gewelddadig eerherstel	X Justitiële afwikkeling		

B= Periode waarin de betrokkenen aandacht hebben voor de eerzaak

P= Periode waarin de politie aandacht heeft voor de eerzaak

Bron: Janssen, 2008b: 102

In het tweede deelrapport is beschreven dat in politiedossiers met betrekking tot een mogelijke eenzaak verschillende soorten gegevens zijn te vinden, die zicht bieden op twee belangrijke lijnen: de ‘verhaallijn’ en de lijn in reacties en optreden van de politie en betrokken ketenpartners:

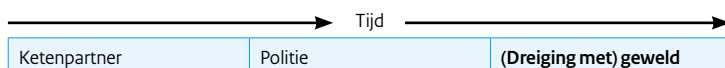
- *De ‘verhaallijn’*
Een dossier dient inzicht te geven in de voorgeschiedenis en verdere ontwikkelingen in de casus, met andere woorden de ‘verhaallijn’. Belangrijke vragen zijn onder andere: wat is er gebeurd? Wanneer, waarom en tussen wie is een conflict ontstaan? Hoe reageren betrokkenen daarop?
- *Lijn in het handelen van politie, partners en andere professionals*
Voor een goed begrip van een casus is het daarnaast net zo belangrijk dat systematisch het handelen van politie en ketenpartners in kaart wordt gebracht. Zodra een casus onder de aandacht komt van de politie en haar partners in de veiligheidszorg, worden deze instellingen immers ook als spelers bij de zaak betrokken. Het aandeel van die instellingen, dat mede van invloed is op de verdere ontwikkeling van de ‘verhaallijn’, dient dan ook in het dossier te worden beschreven en dus vastgelegd.

Theoretische scenario’s: politie, partners en burgers

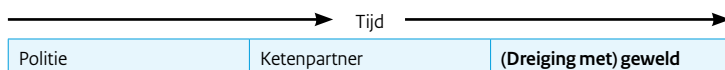
Rekening houdend met verschillende perspectieven en lijnen in een dossier is het mogelijk om in theorie tal van scenario’s te onderscheiden. Om het overzicht te bewaren wordt hier uitgegaan van drie belangrijke ingrediënten in een casus: de rol van de ketenpartners, de rol van de politie en tot slot (dreiging met) geweld.

Voordat burgers in beeld komen bij de politie is het mogelijk dat zij contact hebben met een ketenpartner van de politie. Het kan bijvoorbeeld gaan om een gemeentelijke instelling voor maatschappelijk werk. Het is niet ondenkbaar dat het probleem van betrokken burgers aspecten heeft, waardoor de maatschappelijk werker en/of de cliënt het verstandig vindt om ook bij de politie te rade te gaan. Vervolgens dreigt of ontstaat er een geweldsincident. Een andere mogelijkheid is dat een ketenpartner al contact heeft met burgers, waarna het probleem alsnog escaleert en betrokken burgers geweld plegen. Dan komt vanzelfsprekend de politie in beeld. Zo zijn er in theorie nog meer opties denkbaar die hieronder sterk vereenvoudigd worden weergegeven.

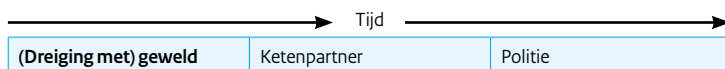
Schema 1.4a | Tijdslijn begint bij ketenpartner

Schema 1.4b | Tijdslijn begint bij politie

Schema 1.4c | Tijdslijn begint bij (dreiging met) geweld

Bron: Janssen & Sanberg, 2010b: 35

Bij het optreden van de politie staan twee gedachtes centraal: in de eerste plaats focust de politie op die vormen van eerschending en/of -herstel, waarbij burgers (dreigen) geweld toe (te) passen. In feite gaat het dus om (dreigende) vormen van eigenrichting. In de tweede plaats is de politie zich er terdege van bewust dat zij het hele proces van vroegherkenning, aanpak en nazorg op het terrein van eorzaken niet alleen kan bestrijken. Samenwerking met andere partners is vereist.⁵

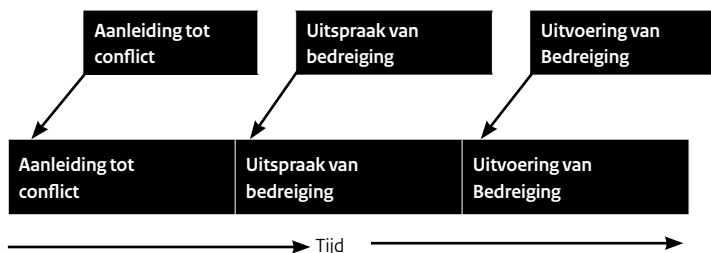
⁵ Omdat het – zeker in het geval van (dreigend) eer gerelateerd geweld – van belang is dat in samenwerking met andere organisaties uiterst zorgvuldig met (politie)informatie wordt omgegaan, zijn hiervoor duidelijke richtlijnen vastgesteld. Zie hiervoor de publicatie van Helpdesk Privacy & Programmabureau Eergerelateerd Geweld (2008).

Ook deze scenario's werpen vragen op over de mogelijkheden voor bemiddeling in een casus. Wanneer bemiddeling ingezet wordt, kan er dan nog steeds (dreiging van) geweld plaatsvinden? Wanneer kan bemiddeling het beste worden ingezet, en vanuit welke instantie kan dit het beste gebeuren? Wie neemt het initiatief tot bemiddeling? Is dat de politie, ketenpartner of burger?

Theoretische scenario's: conflict, bedreiging, geweld

In een eerder rapport van het LEC EGG (Janssen & Sanberg, 2010) is een analyse gemaakt van de verhaallijnen in behandelde zaken van het expertisecentrum waarin sprake was van bedreiging (een groot deel van de zaken die het LEC EGG behandelt, betreft gevallen van bedreiging). Op het moment van binnenkomst bevindt de bedreiging zich niet altijd in hetzelfde stadium. In onderstaand schema is weergegeven hoe de tijdlijn in een bedreigingszaak eruit kan zien.

Schema 1.5 | Tijdlijn: ontstaan en uitvoering van een bedreiging

Bron: Janssen & Sanberg, 2010b: 67

In alle drie de tijdvakken is in theorie ruimte voor bemiddeling. In tijdvak A zou bemiddeld kunnen worden met als doel verdere escalatie van het conflict te voorkomen. Hierbij moet worden opgemerkt dat in sommige gevallen de aanleiding voor conflict nog niet bekend is bij alle betrokkenen; er is alleen de angst voor wat er zal gebeuren wanneer de details bekend raken. Als er in een dergelijke casus een bemiddeling wordt gestart, dient dit dus zeer behoedzaam te worden opgepakt.

Een bemiddeling bij een zaak uit tijdvak B zou erop gericht kunnen zijn om te voorkomen dat geuite bedreigingen daadwerkelijk uitgevoerd worden. Hier is nog ruimte voor bemiddeling omdat er nog geen gewelddadige escalatie is geweest. Tegelijkertijd is het conflict al wel openlijk aan de orde geweest tussen betrokkenen, er is dus een concreet uitgangspunt voor bemiddeling.

Zaken die zich in tijdvak C bevinden, hebben helaas al tot geweld geleid. Tegen dit geweld dient natuurlijk strafrechtelijk te worden opgetreden. Toch zijn er nog aanknopingspunten voor bemiddeling. Met een bemiddelingsgesprek kunnen alle oorzaken en gevolgen van het gepleegde geweld voor het voetlicht worden gebracht door de twistende partijen. Hiermee kan wellicht worden voorkomen dat wraakgevoelens en andere emoties of motieven een voedingsbodem vormen voor nieuwe conflicten.

1.4 Vragen in dit rapport

Vragen

Hiervoor zijn inzichten uit eerdere rapporten op een rij gezet, daarbij is gekeken naar theoretische mogelijkheden voor de toepassing van bemiddeling als conflictoplossing in eerkwesties. Het gaat dan met name om de momenten in het proces wanneer nog ruimte is voor bemiddeling, en door welke partij (betrokken burgers, politieregio, het LEC EGG of een ketenpartner) een dergelijke bemiddeling zou kunnen worden uitgevoerd. Het geeft echter geen uitsluitsel over de wijze waarop een bemiddeling tot stand zou moeten komen, hoe het gesprek gevoerd zou moeten worden en wat belangrijke randvoorwaarden en uitgangspunten zijn. Het LEC EGG heeft hierover eerder wel enkele aanwijzingen gepubliceerd (zie de checklist, geciteerd in Janssen, 2009a), maar dit betreft slechts een beknopte weergave van praktische tips. Er is niet eerder een studie gedaan naar de uitgangspunten van bemiddeling en de verenigbaarheid hiervan met eer gerelateerd geweld. Het doel van dit rapport is om op basis van ervaringen van het LEC EGG en inzichten uit literatuur over bemiddeling te komen tot aanbevelingen ten aanzien van de mogelijkheden voor bemiddeling in eerzaken. Daarbij staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

- Wat is bemiddeling? (Hoofdstuk 2)
 - Op welke manieren wordt de term 'bemiddeling' in de literatuur beschreven?
- Welke bemiddelingspraktijken zijn relevant voor de politieke aanpak van eerzaken? (Hoofdstuk 3)
- Op welke theoretische uitgangspunten is bemiddeling gestoeld? (Hoofdstuk 4)
- Welke aandachtspunten moeten worden overwogen bij een beslissing om wel of niet te bemiddelen in een eerzaak? (Hoofdstuk 3, 4 en 5)
 - Aan welke eisen dienen bemiddelaars te voldoen om met eerzaken om te kunnen gaan?
 - Wat zijn de mogelijkheden voor de politie om bemiddeling toe te passen bij eerconflicten?

Opbouw van dit rapport

Aan de hand van de onderzoeksvragen is deze studie ingedeeld in vijf hoofdstukken, waardoor zowel algemene theoretische achtergronden als specifiek toepasbare aanknopingspunten worden belicht. In dit inleidende hoofdstuk zijn reeds de aanknopingspunten voor bemiddeling gelegd naast inzichten uit eerdere publicaties van het LEC EGG. Het tweede hoofdstuk stelt de kaders van het literatuuronderzoek en gaat in op gangbare definities van bemiddeling. Wat houdt bemiddeling precies in? In het derde hoofdstuk komen verschillende praktische uitwerkingen van bemiddeling aanbod. Is wat regulier in Nederland op het terrein van bemiddeling gebeurt ook bruikbaar voor eerzaken, en voor de politie? Het vierde hoofdstuk beschrijft enkele (criminologische) theorieën die een licht werpen op de achtergronden van bemiddeling. In elk hoofdstuk wordt ingegaan op de kansen en beperkingen van de beschreven methodes en benaderingen ten aanzien van eer gerelateerd geweld. Het rapport wordt afgesloten met een overzicht van aandachtspunten bij de toepassing van bemiddeling door de politie op het terrein van eerzaken waarbij geweld een rol (dreigt) te spelen.

2 Wat is bemiddeling?

In dit hoofdstuk wordt uiteen gezet op welke manieren in de literatuur betekenis wordt gegeven aan de term 'bemiddeling'. De eerste paragraaf beschrijft op welke manier het literatuuronderzoek is uitgevoerd. In paragraaf 2.2 worden de verschillende betekenissen en invullingen die in de literatuur zijn aangetroffen, verder uitgelegd. Tot slot volgt een korte conclusie.

2.1 Literatuuronderzoek: afbakening en zoektermen

Terminologie

Om een breed scala aan literatuur te vinden is gezocht in de catalogi van universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag. Zowel digitale als papieren bronnen zijn geraadpleegd.⁶ Daarnaast is binnen criminologische tijdschriften en tijdschriften over bemiddeling en herstelrecht gezocht op voor het LEC EGG relevante termen.⁷ Op deze manier is getracht zoveel mogelijk relevante literatuur te vinden op het kruispunt van cultuur, (eer gerelateerd) geweld, politie en bemiddeling. Ook zijn (online) publicaties van relevante organisaties, zoals het Nederlands Mediation Instituut en Mediation Naast Rechtspraak geraadpleegd. Dit behoeft nog enige uitleg; in dit rapport wordt verder de term bemiddeling gebruikt en niet mediation – de reden hiervoor wordt uiteen gezet in de volgende paragraaf. In de eerste fase van het onderzoek bleek echter dat in een aanzienlijk aantal bronnen het begrip mediation werd gebruikt. Aangezien deze studies voor dit rapport relevante onderwerpen behandelden, zijn deze toch meegenomen in het literatuuronderzoek.

Uit het literatuuronderzoek bleek dat geen literatuur voorhanden is over het onderwerp bemiddeling, met betrekking tot eer gerelateerd en de rol van de politie. Daarom is de zoektocht verbreed naar bemiddeling bij andersoortige conflicten en door andere organisaties. Daarbij werd duidelijk dat bemiddeling wordt toegepast op allerlei uiteenlopende terreinen. Bijvoorbeeld in voor de hand liggende zaken als arbeidsconflicten, maar

⁶ De volgende zoektermen zijn gebruikt: bemiddeling, mediation, in combinatie met eer gerelateerd geweld, cultuur, intercultureel, diversiteit en allochtonen.

⁷ In tijdschriften over bemiddeling is bijvoorbeeld gezocht op: cultuur, intercultureel, allochtonen, eer gerelateerd geweld, eerwraak en geweld. Binnen criminologische tijdschriften is gezocht naar artikelen over bemiddeling en mediation.

ook bij conflicten op het gebied van ruimtelijke ordening, of ruzies binnen geloofsgemeenschappen.⁸ Komt bemiddeling in die uiteenlopende velden steeds op hetzelfde neer? Toepassing in een scala aan werkvelden en een ruime hoeveelheid aan publicaties betekent evenzoveel termen en uitwerkingen. Een aantal voorbeelden hiervan zijn: bemiddeling, mediation, echtscheidingsbemiddeling, slachtoffer-dader bemiddeling, herstelrecht of restorative justice, buurtbemiddeling, interculturele bemiddeling, oplossingsgerichte bemiddeling en conflicthantering. Dan zijn er ook nog verschillende soorten mensen die de bemiddelingsgesprekken begeleiden, denk in dit verband aan advocaat-mediators, NMI-gecertificeerde mediators, buurtbemiddelaars of gemeenschapsbemiddelaars. Bij de politie kent men overigens ook bemiddelaars of onderhandelaars die optreden in crisissituaties, bijvoorbeeld bij een gijzeling. Deze specifieke vorm van bemiddeling die vooral gericht is op het beëindigen van een acute crisis, is in dit rapport buiten beschouwing gelaten. Hoewel niet is uitgesloten dat in een eerconflict zich dergelijke acute situaties voordoen, is in dit onderzoek meer het accent komen te liggen op het zoeken naar oplossingen voor de lange(re) termijn van (eer)conflicten.

Verdere afbakening

In de literatuur die hier in vogelvlucht wordt besproken, is een aantal van de terreinen waarop bemiddeling wordt toegepast, buiten beschouwing gelaten. Zoals een deskundige op het gebied van bemiddeling al concludeert 'is het aantal onderzoeken en publicaties rond bemiddeling en herstel de laatste jaren dermate toegenomen, dat een volledige weergave – als dat al mogelijk zou zijn – meer zou lijken op een encyclopedie dan op een wetenschappelijke analyse' (Aertsen, 2004: 19). Een begrenzing van het onderzoeksterrein is dus noodzakelijk. Omdat de gevallen van eer gerelateerd geweld die het LEC EGG behandelt meer te maken hebben met families en privé-conflicten dan met arbeidsbetrekkingen, wordt de literatuur over bemiddeling op de werkvloer (binnen organisaties, of tussen werkgever en werknemer) buiten beschouwing gelaten. Daarnaast bestaan er vele studies naar internationale bemiddeling, dat wil zeggen bemiddeling bij conflicten tussen staten, zoals bij vredesonderhandelingen. Aangezien eer gerelateerd geweld over het algemeen tussen individuen of (familie) groepen plaatsvindt, is dit voor deze studie buiten beschouwing gelaten.

⁸ Hier volgen enkele voorbeelden die verder niet in de literatuurlijst zijn opgenomen. Voor bemiddeling in arbeidsconflicten zie bijvoorbeeld A. Couzijn, *Handboek mediation bij arbeidszaken*, 2008 en L.P.M. Klijn, *Mediation in arbeidsrelaties: een (nieuwe) rol weggelegd voor de advocatuur?*, 2005. Voor bemiddeling op het gebied van ruimtelijke ordening, zie bijvoorbeeld L.F. Wiggers-Rust, *Mediation: een nieuw instrument in het speelveld van milieu en ruimtelijke ordening: een analyse*, 1999. Bemiddeling binnen geloofsgemeenschappen wordt bijvoorbeeld besproken door E.I.T. Brussee-van der Zee, *Mediation in het pastoraat*, 2008.

Ook bemiddeling tussen bedrijven, dus met een meer zakelijk karakter, is niet meegenomen.

Belangrijk voor eerconflicten is literatuur over bemiddeling in familiekwesties en zaken waarin sprake is van geweld (aard/inhoud conflict), en literatuur over interculturele mediation en (doelgroep/aard betrokken partijen). Waarom zijn deze aspecten belangrijk? Eerkwesties spelen grotendeels in allochtone kringen, dus er kan sprake zijn van een intercultureel conflict, of de bemiddelaar kan een andere culturele achtergrond hebben dan de partijen. Conflicten over geschonden eer spelen zich vaak af binnen families of tussen families, dus literatuur over bemiddeling bij familiekwesties biedt mogelijk inzichten. Het gaat echter niet altijd alleen om families, maar soms over een nog grotere groep, een *extended family*⁹ of een hele gemeenschap. In de werkdefinitie eer gerelateerd geweld wordt nadruk gelegd op het collectieve aspect van eergeweld.¹⁰ Hierbij is groepsdruk van belang. Hoe gaan bemiddelaars daarmee om? Hebben ze wel eens groepen in plaats van individuen aan de onderhandelingstafel? Omdat het LEC EGG onderzoek doet naar methoden en technieken voor de politie om eer gerelateerd geweld tegen te gaan, wordt expliciet aandacht besteed aan literatuur over politie en bemiddeling. Ook in het werk van gespecialiseerde politieonderdelen zoals het LEC EGG is het strafrecht leidend. De politie let primair op strafbare feiten, en gaat aan de slag met slachtoffer en dader. Een belangrijk thema in de bemiddelingsliteratuur is dan ook de slachtoffer-dader bemiddeling.

2.2 Belangrijke begrippen

Lastig etiket

In verschillende bronnen die naar voren zijn gekomen in het literatuuronderzoek wordt niet altijd even eenduidig over bemiddeling geschreven. Het etiket 'bemiddeling' wordt geplakt op een scala van activiteiten die uiteenlopende situaties worden uitgevoerd: zo zijn er alleen al in het geval van bemiddeling naar aanleiding van een strafbaar feit verschillende fases in het strafproces waarin bemiddeling kan plaatsvinden. Spapens (2000) constateert al dat het vrijwel ondoenlijk is uit dit scala aan praktijken een eenduidige definitie van het begrip bemiddeling af te leiden. Hij maakt wel

⁹ De *extended family* bestaat naast het kerngezin (vader, moeder, kinderen) uit meer familieleden zoals opa's, oma's, ooms, tantes, neven en nichten.

¹⁰ De werkdefinitie van eer gerelateerd geweld luidt als volgt: 'elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken' (Ferwerda & Van Leiden, 2005: 25).

onderscheid naar doelstellingen van bemiddeling. Een eerste mogelijke doelstelling is schaderegeling, dat wil zeggen materiële schadevergoeding. Daarnaast kan het doel van de bemiddeling zijn conflictregeling, ofwel het oplossen van het conflict oplossen. Schaderegeling maar met meer kan hiervan een onderdeel uitmaken. Ten slotte kan het verwerken van schuldgevoelens of van het doorgemaakte leed een doelstelling zijn (Spapens, 2000).

Bemiddeling versus mediation

In het literatuuronderzoek valt op dat sommige auteurs exclusief de term bemiddeling gebruiken, anderen alleen spreken over mediation, en soms worden de termen door elkaar gebruikt. Is er een verschil tussen de twee? Weinig auteurs gaan in op hun keuze voor het ene of het andere begrip. Het Handboek Mediation gaat uit van deze Engelstalige term omdat die steeds meer ingeburgerd raakt en er in hun optiek geen bevredigende Nederlandse vertaling is (Brenninkmeijer, Bonenkamp, Van Oyen, & Prein, 2009). Deze auteurs stellen dat het woord 'bemiddeling' als vertaling van mediation zou kunnen dienen, maar dat dit woord een nog veel bredere betekenis heeft dan wat met 'mediation' wordt bedoeld. Volgens Wierema (2005) is bemiddeling kortgezegd 'tussenkost tot verzoening'. De bemiddelaar vraagt naar de opvattingen van de verschillende partijen en doet vervolgens een voorstel voor een oplossing. Het voorstel wordt aan de partijen voorgelegd en die hebben de mogelijkheid om het te accepteren of af te wijzen (Wierema, 2005). Het verschil tussen mediation en bemiddeling is dan dat een mediator alleen optreedt als procesbegeleider en partijen zelf laat onderhandelen over de oplossing van hun conflict. Er zijn echter verschillende bronnen die precies dezelfde uitgangspunten toekennen aan het fenomeen dat de ene keer als bemiddeling en de andere keer als mediation wordt beschreven. Zo geeft het 'Handboek Mediation' van de volgende definitie: 'Mediation is een vorm van bemiddeling in conflicten, waarbij een neutrale bemiddelingsdeskundige, de mediator, de onderhandelingen tussen partijen begeleidt teneinde vanuit hun werkelijke belangen tot gezamenlijk gedragen en voor ieder van hen optimale resultaten te komen' (Brenninkmeijer et al., 2009: 6). De mediator fungeert als neutrale en onafhankelijke derde, die partijen helpt bij het vinden van een oplossing voor hun conflict. De mediator staat op hetzelfde niveau als de partijen, in plaats van boven de partijen, zoals bij rechtspraak het geval is. Sommige auteurs schrijven diezelfde kenmerken toe aan het begrip bemiddeling (bijvoorbeeld Aertsen, 2004 en Lochs, 2010). In de optiek van Spapens (2000) is mediation een methodiek aan de hand waarvan een bemiddelaar te werk kan gaan. Mediation kan op verschillende terreinen worden

toegepast, van arbeidsconflicten tot echtscheidingsprocedures (zie bijvoorbeeld Brenninkmeijer et al., 2009 en Spapens, 2000).

In literatuur over mediation wordt ook onderscheid gemaakt tussen faciliterende en evaluatieve mediation. Bij faciliterende mediation houdt de mediator zich precies aan zijn faciliterende rol zoals die in de definitie wordt beschreven: hij mengt zich niet inhoudelijk in het conflict en houdt zijn mening voor zich. Faciliterende mediation waarborgt de neutraliteit van de mediator het best en vormt daarom ook het uitgangspunt voor mediation zoals die in het Handboek Mediation staat omschreven (Brenninkmeijer et al., 2009). Bij faciliterende mediation richt de mediator zich dus op het proces en niet op de inhoud van de onderhandelingen tussen de twistende partijen. Een mediator met een evaluatieve stijl kan ook uitspraken doen over de inhoud van het conflict, bijvoorbeeld de haalbaarheid van een overeenkomst tussen de partijen. Het verschil tussen met evaluatieve mediation en bemiddeling is al minder duidelijk te trekken. Volgens Wierema (2005) is het verschil dat betrokkenen bij evaluatieve mediation zelf tot een oplossing moeten komen, zij kunnen de aanwijzingen van de mediator ook naast zich neerleggen. Maar er wordt ook op gewezen dat het verschil tussen faciliterende en evaluatieve mediation niet te strikt moet worden opgevat. Een mediator met een faciliterende stijl kan in sommige gevallen toch uitspraken doen over een afspraak van de partijen, wanneer deze bijvoorbeeld onredelijk is, of in strijd met de wet.

Alternative Dispute Resolution

Een andere term die in de literatuur naar voren komt is ADR. ADR is een van oorsprong Engelstalige afkorting van *'Alternative Dispute Resolution'*, en wordt in Nederland vertaald met *'Anders Dan Rechtspraak'*. ADR verwijst dus naar manieren van conflictoplossing die buiten de rechtbank plaatsvinden. Er bestaat een *'Platform ADR'* dat heeft gepubliceerd over de kwestie van definities en terminologie rondom conflictbeslechting buiten de rechtszaal. Het platform hanteert de term *'conflictbemiddeling'* voor mediation (Platform ADR, 1998 zoals geciteerd in Brenninkmeijer et al., 2009). Conflictbemiddeling wordt door het platform opgevat als *'een onderhandelingsproces tussen twee of meer partijen professioneel begeleid en ondersteund wordt door een neutrale derde'*. Het Handboek Mediation stelt echter dat algemeen aanvaard wordt dat naast de term conflictbemiddeling de vakterm mediation wordt gebruikt om te verwijzen naar de specifieke vorm van geschiloplossing, en als onderdeel van ADR.

Focus in dit rapport

In dit rapport wordt met name uit gegaan van bemiddeling in strafrechtelijke context, omdat daar de focus van de politie ligt. Dan gaat het bijvoorbeeld om bemiddeling tussen slachtoffers en daders van een misdrijf.

Als mediation tegenover slachtoffer-daderbemiddeling wordt gezet, is dit een verschil tussen buiten en binnen het strafrechtelijke circuit. Mediation vindt niet binnen het strafrechtelijke circuit plaats. De overheid stimuleert conflictbeslechting via mediation om de druk op de (civiele) rechtspraak te doen afnemen. De meeste conflicten die naar mediation worden verwezen betreffen personen- of familierecht (Guiaux et al., 2009). Een mediator is een professional die is opgeleid om dit werk te doen (en geregistreerd is bij het Nederlands Mediation Instituut NMI), een bemiddelaar kan daarentegen ook een vrijwilliger zijn. In de strafrechtelijke context wordt vaker de term bemiddeling gebruikt, en niet het begrip mediation, dat verwijst naar een specifieke methode van bemiddelen. Dit rapport heeft een bredere focus dan alleen mediation, dus wordt de bredere term bemiddeling gebruikt.

- *Uitgangspunten bemiddeling*

In de voorgaande paragraaf kwamen al enkele uitgangspunten van bemiddeling naar voren. In de literatuur worden verscheidene principes van bemiddeling genoemd. Die verschillen meestal niet veel van elkaar. De volgende worden door de meeste auteurs genoemd (Spapens, 2000; Brenninkmeijer et al., 2005; Aertsen, 2004; Lochs, 2010).

- *Vrijwilligheid*

In de civielrechtelijke context waar al jarenlange gebruik wordt gemaakt van bemiddeling, is vrijwillige deelname door beide partijen een vereiste. Alleen dan zijn partijen ook bereid om er samen uit te komen; wanneer deelname wordt afgedwongen lijkt een bemiddelingspoging gedoemd te mislukken. Het is immers mogelijk dat de gedwongen partij helemaal niet openstaat voor onderhandelen met de ander, laat staan voor het bedenken van oplossingen die voor beiden acceptabel zijn. Vrijwilligheid vormt dus een fundamenteel uitgangspunt van bemiddeling.

- *Vertrouwelijkheid*

In een bemiddelingsgesprek moeten partijen open zijn tegenover elkaar. Vertrouwelijkheid is daarom essentieel: om open te kunnen praten, moet er een veilige omgeving worden gecreëerd. Het kan gebeuren dat deelnemers uitspraken doen over gepleegde misdrijven. Dit vormt dan een dilemma voor de bemiddelaar: moet die de vertrouwelijkheidseis in acht nemen of melding doen van deze feiten? In de literatuur wordt hierop meestal een uitzondering gemaakt voor informatie over op

handen zijnde ernstige misdrijven; die geeft de bemiddelaar wel door aan bevoegde autoriteiten.¹¹

- *Onafhankelijkheid*

De neutraliteit van de bemiddelaar is eveneens een uitgangspunt van bemiddeling. Een onafhankelijke bemiddelaar treedt niet op namens een van beide partijen. De bemiddelaar moet ervoor zorgen dat hij niet de indruk werkt één van de partijen te bevoordelen. Daarom is het wenselijk dat er geen persoonlijke banden bestaan tussen bemiddelaar en de partijen. Dit wordt ook wel objectieve onpartijdigheid genoemd. Er is verder sprake van subjectieve onpartijdigheid wanneer een bemiddelaar beide partijen gelijk behandelt. Daarnaast kan onafhankelijkheid verwijzen naar de rol van de bemiddelaar als procesbegeleider die zich inhoudelijk niet met de gesprekken bemoeit. Soms wordt als criterium nog genoemd dat de bemiddelaar onafhankelijk van de overheid moet zijn (Lochs, 2010).

- *Horizontale verhoudingen*

Bemiddelingen hebben een horizontaal karakter. Dat wil zeggen dat alle partijen evenveel in de melk te brokkelen hebben. Het is niet zo dat de bemiddelaar boven de partijen staat, zoals een rechter, maar alle deelnemers staan op hetzelfde niveau. De bemiddelaar staat dus tussen de partijen.

Wat is de rol van een bemiddelaar?

Verschillende methoden van bemiddeling zijn duidelijk terug te zien in de positie die de bemiddelaar inneemt. Veelvoorkomende rollen zijn die van procesbegeleider, adviseur of vertegenwoordiger (Spapens, 2000). De bemiddelaar die zich opstelt als procesbegeleider laat de twistende partijen zelf onderhandelen en een oplossing bepalen; de bemiddelaar doet geen inhoudelijke uitspraken over het conflict. Bemiddelaars die zich strikt houden aan de principes die in het Handboek Mediation worden genoemd – verschillen in stijl daargelaten – zullen veelal deze neutrale positie innemen. Dit is een veelvoorkomende manier van bemiddelen. De bemiddelaar als adviseur bemoeit zich in zoverre met de inhoud van het conflict dat hij of zij met een voorstel voor een oplossing komt. Een politieambtenaar die bemiddelt, zal vaak de rol van adviseur innemen.

¹¹ Over vertrouwelijkheid bij bemiddelingen zijn verschillende publicaties verschenen. Zo is er een onderzoeksverslag over ethische dilemma's van de beroepsvereniging van mediators, het Nederlands Mediation Instituut (NMI) (Bakker et al., 2008). Andere auteurs die schrijven over de kwestie vertrouwelijkheid zijn bijvoorbeeld Pel (2004), Montrée & Oosterman (2009) en Van Schijndel (2009).

Dit is een actieve rol, die past bij het dagelijkse politiewerk en de verwachtingen over het optreden van agenten op straat (Spapens, 2000; Gunther Moor & Van Stokkom, 2009). Wanneer de bemiddelaar de rol van vertegenwoordiger aanneemt, is er strikt genomen geen sprake meer van een zuivere bemiddeling. In Nederland wordt deze vorm zeker in de strafrechtelijke context veel gebruikt. Deze aanpak is bijvoorbeeld terug te zien in bemiddelingsgesprekken die worden geleid door het OM of door Bureau Halt (Spapens, 2000). Strikt genomen neemt de bemiddelaar dus een neutrale en onpartijdige houding aan. Verder is zijn taak de bemiddeling voor te bereiden, door de verwachtingen van deelnemers te verkennen. Ook het bewaken van de machtsbalans tussen de partijen is een taak van de bemiddelaar. Hij dient zich ervan te verzekeren dat alle partijen een gelijke kans krijgen om hun eigen belangen uit te drukken (Fellegi, 2008). De juiste mensen moeten met elkaar om tafel zitten.

Wat is herstelrecht?

Voor de politie is vooral bemiddeling in de strafrechtelijke context interessant. In de literatuur komt dan al gauw de term herstelrecht om de hoek kijken. Slachtoffer-daderbemiddeling wordt in de literatuur vaak als onderdeel van herstelrecht gezien. Maar herstelrecht, of in het Engels *restorative justice*, omvat meer praktische uitvoeringen dan alleen bemiddeling. Het onderscheid tussen herstelrecht en bemiddeling is te typeren als dat tussen een achterliggende filosofie enerzijds en anderzijds de praktisch toepasbare methoden die daaruit voortvloeien (Aertsen, 2004; Walgrave, 2006). Over de precieze definitie van herstelrecht bestaat discussie in de academische wereld. Een poging tot het formuleren van een werkdefinitie mondde uiteindelijk uit in de volgende: 'restorative justice is a process whereby parties with a stake in a specific offence come together to resolve collectively how to deal with the aftermath of the offence and the implications for the future' (Marshall, 1997 zoals geciteerd in Aertsen, 2004: 240). Uit de losse pols vertaald, ziet de auteur herstelrecht als een proces waarbij partijen met een belang in een bepaald misdrijf samenkomen om collectief een besluit te nemen hoe om te gaan met de nasleep van het misdrijf en implicaties voor de toekomst. Aertsen (2004: 248) ziet ondanks uiteenlopende definities 'consensus over een aantal gedeelde principes waaraan herstelrechtelijke praktijken in ieder geval zouden moeten voldoen:

- Criminaliteit wordt geplaatst in zijn sociale context en wordt prioritair gezien als een inbreuk op personen en relaties. Het misdrijf veroorzaakt schade aan slachtoffers, daders en gemeenschappen. In tweede orde kan het delict gezien worden als een schending van abstracte rechtsregels.

- Centraal in de concrete aanpak staan de erkenning van, en de hulp aan het slachtoffer en het positief aanspreken van de dader op zijn verantwoordelijkheid.
- De maatschappelijke reactie in het algemeen en de strafrechtsbedeling in het bijzonder moeten prioritair gericht zijn op het tot stand brengen van een rechtsvrede. Het strafrecht dient een ruimte te creëren voor een door haar te stimuleren actieve participatie van slachtoffers, daders en hun directe omgeving. Dit gebeurt door alle betrokken partijen bijeen te brengen en een communicatie te bevorderen met betrekking tot het definiëren en interpreteren van het gebeuren en het bespreken van de respectievelijke noden.
- Er wordt op consensuele wijze gestreefd naar een maximaal herstel van de schade of een zo volledig mogelijke goedmaking. Verder is de aanpak gericht op een toekomstgerichte probleemoplossing en preventie.
- Horizontale samenwerking tussen strafrechtelijke instanties, andere overheids- en private diensten en de ruimere samenleving is noodzakelijk. De respectievelijke rollen moeten herdacht worden. Het zwaartepunt van de actie ligt in de samenleving, terwijl de taak van justitie zich in belangrijke mate toespitst op het voorzien in een wettelijk kader en de noodzakelijke rechtswaarborgen.
- Flexibiliteit en creativiteit in de methode zijn een permanente vereiste.'

Herstelrecht wordt ook wel opgevat als een vorm van 'omgekeerde vergelding': na een misdrijf wordt de rekening niet vereffend door de dader een proportionele hoeveelheid leed (straf) op te leggen, maar door de dader te verplichten de veroorzaakte schade te herstellen (Walgrave, 2006). In de literatuur wordt bemiddeling gezien als onderdeel van herstelrecht, als één mogelijkheid binnen een scala aan herstelrechtelijke praktijken.

Herstelrecht, ofwel restorative justice, is ontstaan in Nieuw-Zeeland, Canada en Engeland en is gebaseerd op tekortkomingen in het justitiële systeem, die volgens sommige auteurs het grootst zijn als het jeugddelinquenten en daders uit minderheidsculturen betreft. Er gaan voorstellen om herstelrecht in te voeren in plaats van de normale rechtsgang bij bepaalde delinquenten (zoals jongeren en 'inheemse volkeren') of bij bepaalde delicten (bijvoorbeeld huiselijk geweld, zie voor een discussie hierover paragraaf 3.4 van dit rapport) (Mason, 2000). Maar er zijn ook auteurs die verder gaan en die geen onderscheid op zulke kenmerken willen maken: alle misdrijven zouden via herstelrecht moeten worden afgehandeld (Walgrave, 2006). Voorstanders van herstelrecht stellen dat deze aanpak van criminaliteit effectiever is ter voorkoming van recidive. Het afschrikken door middel van dreiging van straf zoals in het reguliere strafproces zou niet werken. Ook versterkt het reguliere strafproces de neutralisatie van schuld

bij daders doordat nadruk komt te liggen op verzachtende omstandigheden, bij herstelrecht wordt de dader geconfronteerd met de gevolgen van zijn daad. Verder werken strafmaatregelen sterk stigmatiserend voor daders, herstelrechtelijke oplossingen dragen zorg voor een heracceptatie van daders na het herstel. Reguliere strafmaatregelen zetten de sociale bindingen van de dader verder onder druk doordat zij tijdelijk worden uitgesloten van de maatschappij, terwijl deze sociale bindingen bij herstelrechtelijke interventies juist worden ingezet om recidive te voorkomen (Fellegi, 2008). Herstelrecht besteedt evenveel aandacht aan het slachtoffer als aan de dader, ten opzichte van de geringe invloed van slachtoffers in het strafrechtelijke traject (hoewel hierin enige ontwikkeling valt te bespeuren, bijvoorbeeld door het invoeren van het spreekrecht voor slachtoffers in de rechtszaal). Ook kan de juridische geschilbeslechting ver afstaan van interpretatie van de gebeurtenissen door betrokken burgers. In verschillende evaluatieonderzoeken bleek de meerderheid van de slachtoffers bereid deel te nemen aan herstelrechtelijke programma's, en waren slachtoffers die deelnamen aan deze programma's vaker tevreden over de afhandeling dan degenen die betrokken waren bij een strafrechtelijk traject (Walgrave, 2006).

In het kader van dit rapport gaat het specifiek om slachtoffer-daderbemiddeling, dus het bemiddelen in een conflict waarin een strafbaar feit is gepleegd. Er wordt ook in andersoortige conflicten bemiddeld, bijvoorbeeld in civielrechtelijke of arbeidsconflicten. Aangezien voor de politie het strafrecht leidend is, gaat dit rapport vooral in op slachtoffer-dader-bemiddeling.

Dit heeft zich ontwikkeld als een van de belangrijkste herstelrechtelijke praktijken.¹² In Europese landen gaat het dan meestal om een dialoog tussen een dader en een slachtoffer (hoewel het soms ook om meerdere slachtoffers of daders gaat) onder begeleiding van een bemiddelaar. Voorbeelden van Nederlandse bemiddelingsprojecten zijn buurtbemiddeling, preventieve bemiddeling en herstelbemiddeling (Spapens, 2000). Buurtbemiddeling wordt vaak toegepast bij conflicten over geluidsoverlast en langsepende burenruzies en wordt ook wijkgericht georganiseerd met vrijwilligers uit de buurt als bemiddelaars (Spapens, 2000; Jansen, Meijer & Bongers, 2010). Preventieve bemiddeling wordt vanzelfsprekend toegepast in conflicten waarin nog geen sprake is van een strafbaar feit. Herstelbemiddeling vindt plaats na een strafzaak en heeft vooral als doel om het leed of de schuldgevoelens die het misdrijf hebben veroorzaakt te verwerken. Dit wordt met name bij jeugdige daders ingezet.¹³

¹² Ter illustratie volgt hier een beschrijving van de herstelrechtelijke praktijk *Family Group Conferencing* uit Nieuw-Zeeland. Naar aanleiding van oververtegenwoordiging van inheemse Maori jongeren in het jeugdstrafrecht en ontevredenheid over de rechtspraak in deze gemeenschappen, is in Nieuw-Zeeland aan het eind van de jaren '80 een alternatief voor jeugdstrafrecht ontstaan. Deze herstelrechtelijke praktijk is geïnspireerd op de traditionele conflictbeslechting van de Maori. 'Delinquente jongeren, hun ouders en familie [wordt] gevraagd een bijeenkomst bij te wonen (de zogeheten *Family Group Conference*). Tijdens deze bijeenkomst informeert een politieagent (in burger) de betrokkenen over de gepleegde feiten. Voorafgaand heeft de jongere rechtsbijstand gehad; hem wordt gevraagd of hij de feiten als uiteengezet door de politieagent erkent of ontkent. Als hij ontkent, wordt de zaak verwezen naar de jeugdrechtbank, waar wordt geoordeeld of het feit bewezen kan worden. Als de jongere bekent, legt het slachtoffer een verklaring af over de gevolgen die het gepleegde feit teweeg heeft gebracht. De jongere mag zijn mening geven over de feiten en uitleg over de redenen daarvoor. Alles wat op deze conferentie wordt gezegd is vertrouwelijk en kan niet ter zitting worden ingebracht. Vervolgens verlaten de extern betrokkenen (politie, maatschappelijk werk en andere professioneel betrokkenen) het overleg, zodat de familie kan overleggen op welke wijze tegemoetkoming kan worden geboden aan het slachtoffer en hoe kan worden voorkomen dat de jongere recidiveert.

In vervolg hierop wordt een plan uitgewerkt. In de regel omvat dit het aanbieden van verontschuldiging aan het slachtoffer, een overeenkomst om de schade te vergoeden (...). Maar ook het volgen van therapie door de jongere kan deel uitmaken van het aanbod, bijvoorbeeld deelname aan een afkickprogramma voor alcohol of drugs (...). De politie zal over het algemeen instemmen met het plan. Mocht het dossier al zijn verwezen naar de rechter, dan zal de zaak worden uitgesteld om de jongere en de familie de kans te geven het plan ten uitvoer te brengen. Als het plan naar tevredenheid is uitgevoerd, zal de zaak worden geseponneerd en blijft de jongere gevrijwaard van een strafblad' (Ludbrook, 2010).

¹³ De methodiek van *Family Group Conferencing* (zie de voorgaande voetnoot) heeft zich in Nederland ontwikkeld tot initiatieven zoals Eigen Kracht Conferenties. Dit wordt ingezet bij (veelal jeugdige) daders om in aanwezigheid van ouders of andere familieleden een gesprek aan te gaan met het slachtoffer. Een evaluatieonderzoek naar deze en andere herstelbemiddelingsprojecten voor jeugdigen, zie Steketee et al. (2006). Voor uitleg over de toepassing van deze methodiek in een breder kader dan alleen het jeugdstrafrecht.

Zie ook: www.eigenkrachtcentrale.nl

In Nederland wordt slachtoffer-daderbemiddeling gecoördineerd door de organisatie Slachtoffer in Beeld. Aanvankelijk hielden zij zich uitsluitend bezig met jonge delinquenten, maar meer recent worden ook slachtoffer-dadergesprekken met volwassen daders gevoerd. Voor 2007 waren er allerlei verschillende projecten die zich bezighielden met herstelbemiddeling tussen slachtoffer en dader. Omdat de verscheidenheid in uitvoerders leidde tot verschillen in werkwijze en selectiecriteria, heeft het ministerie besloten één organisatie verantwoordelijk te maken voor de ontwikkeling, implementatie en uitvoering. Slachtoffer in Beeld houdt zich sinds 2007 bezig met het realiseren van een vaste en eenduidige werkwijze op landelijk niveau (www.slachtofferinbeeld.nl).

2.3 Conclusie

De belangrijkste bevinding in dit hoofdstuk is dat er nog geen literatuur bestaat op het snijvlak van bemiddeling, eer gerelateerd geweld en de rol van de politie. Vanuit literatuuronderzoek naar bemiddeling op andere terreinen zijn in dit hoofdstuk enkele relevante begrippen aan de orde gekomen. Hieronder worden ze kort opgesomd:

- **Bemiddeling:** het zoeken naar een oplossing voor een conflict door twistende partijen met elkaar in gesprek te brengen.
- **Mediation:** een bepaalde methode van bemiddeling waarvoor strikte regels bestaan.
- **ADR:** staat voor Anders Dan Rechtspraak en omvat alle vormen van conflictbeslechting die buiten de rechtbank om plaatsvinden
- **Slachtoffer-daderbemiddeling:** bemiddeling in strafrechtelijke context, naar aanleiding van een misdrijf.
- **Herstelrecht:** proces waarbij partijen met een belang in een bepaald misdrijf samenkomen om collectief een besluit te nemen hoe om te gaan met de nasleep van het misdrijf en implicaties voor de toekomst, en de bredere theoretische achtergrond van dergelijke processen.

3 Bemiddeling in de praktijk

Dit hoofdstuk is gewijd aan literatuuronderzoek naar de praktijk van bemiddeling voor zover relevant voor de politieke aanpak van eerzaken. De eerste paragraaf gaat in op bemiddeling tussen daders en slachtoffers, dus in de strafrechtelijke context. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de voor en nadelen van het inzetten van politieambtenaren als bemiddelaars. Daarna wordt stil gestaan bij inzichten uit literatuur over interculturele bemiddeling. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een paragraaf over bemiddeling bij geweld in familieverband, uitgesplitst naar kansen en problemen bij het bemiddelen in gevallen van huiselijk geweld, eerge-relateerd geweld en in langdurige conflicten. Verder is een aantal tekstblokken opgenomen waarin de inzichten uit de literatuur worden afgezet tegen de ervaringen van het LEC EGG. Tenzij anders aangegeven, komt deze informatie steeds uit de checklist (zoals beschreven in Janssen, 2009a).

3.1 Bemiddeling tussen daders en slachtoffers

Politieke focus

Hoewel bemiddeling dus in vele contexten wordt uitgevoerd, is voor de politie met name bemiddeling tussen verdachten en slachtoffers van belang. De taak van de politie ligt immers bij conflicten waarbij een strafbaar feit is of dreigt te worden gepleegd. Volgens de wet is de politie belast met de handhaving van de rechtsorde (de opsporing van strafbare feiten) en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven. Bemiddeling past in beide onderdelen van de politietoek. Vaak gaat het dan om opsporing van of hulpverlening bij lichtere vergrijpen die in een conflict op de achtergrond een rol spelen. Vooral in de gevallen waar het gaat om ingrijpen in en afhandelen van acute conflicten kan ad hoc conflictbemiddeling door de politie een adequate oplossing zijn. Dit optreden past binnen het standaardrepertoire van de (wijk)agent en vormt een onderdeel van de probleemoplossende taak van de politie (Gunther Moor & Van Stokkom, 2009).

Misdrijven

Waarom bemiddelen in het geval van een misdrijf? Wanneer het gaat om relatief lichte criminaliteit (zoals belediging of bedreiging) tussen burgers die elkaar kennen en die na het conflict nog langer met elkaar verder zullen moeten gaan, kan bemiddeling de voorkeur hebben boven een rechtszaak. Dit wordt door meerdere bronnen aanbevolen (bijvoorbeeld Aertsen, 2004; Frerks et al., 2009 en Shapland, 2009). Een rechtszaak zou de tegenstellingen tussen partijen namelijk alleen maar verder kunnen polariseren. Daarnaast is er dan nauwelijks ruimte voor het verhaal van beide partijen. Ook is het in slepende conflicten vaak zo dat beide partijen afwisselend een

slachtoffer- en daderrol hebben vervuld. Een bemiddelingsgesprek waarin beide partijen uitgebreid hun verhaal kunnen doen is dan te verkiezen boven een strafzaak. In de Nederlandse context wordt bemiddeling ook ingezet bij zwaardere misdrijven, vaak om slachtoffers een kans te geven het leed te verwerken. In die gevallen is de bemiddeling niet in plaats van, maar complementair aan een strafrechtelijke afdoening van de zaak (Spapens, 2000; Pemberton, 2007).

Strafrechtelijke procedure

Als gedurende een conflict strafbare feiten zijn begaan, volgt hierop in principe een strafrechtelijke reactie. Maar ook tijdens een strafrechtelijke procedure is er ruimte voor de toepassing van bemiddeling. Een recente studie (Lochs, 2010: 12-13) naar dit onderwerp geeft een duidelijk overzicht van deze toepassing in verschillende fasen van het strafproces:

- Opsporing
 - bij onvoorwaardelijk politiesepot
 - bij Halt-reactie
- Vervolging
 - als voorwaarde voor sepot
- Onderzoek ter terechtzitting en rechterlijke beraadslaging
 - bij uitstel van vonniswijzing
 - als bijzondere voorwaarde
- Tenuitvoerlegging
 - als voorwaarde voor invrijheidstelling

Voor de politie is met name de fase van de opsporing relevant. Bemiddeling in deze fase van het strafrechtelijke traject kan worden gezien als een waardevolle uitbreiding van bestaande buitengerechtelijke sancties. De bemiddeling zelf kan een afdoende reactie zijn op het strafbare feit. Het kan effectief zijn doordat een dergelijke bemiddeling relatief snel op het gepleegde delict kan volgen. Hierbij moet worden opgemerkt dat het met name om de lichtere feiten gaat, waar anders ook een vorm van buitengerechtelijke afdoening zou zijn toegepast. Training van politieagenten en bemiddelaars over de kansen en knelpunten van bemiddeling in deze fase van het strafproces is wenselijk (Lochs, 2010).

Hoewel dit rapport grotendeels gericht is op bemiddeling in een strafrechtelijke context, is deze vorm puur vanuit het oogpunt van bemiddeling niet geheel zoals het hoort. De principes van bemiddeling staan op verschillende punten in spanning met de uitgangspunten van het strafrecht.

In Nederland is bemiddeling tussen daders en slachtoffers sterk geïnstitutionaliseerd: het wordt veelal uitgevoerd door officiële, professionele organisaties. In andere landen wordt vaker gebruik gemaakt van vrijwilligers en opereren bemiddelaars vaker los van strafrechtelijke instituties. In de Nederlandse situatie worden er concessies gedaan op enkele uitgangspunten van bemiddeling.

Principes bemiddeling en strafrecht

Bij slachtoffer-daderbemiddeling staan de uitgangspunten van het strafrecht enerzijds en bemiddeling anderzijds op gespannen voet met elkaar (zie bijvoorbeeld Spapens, 2000; Brenninkmeijer et al., 2005; Aertsen, 2004; Lochs, 2010). Per uitgangspunt van bemiddeling worden hieronder die lastige kwesties besproken.

- *Vrijwilligheid*

Vrijwillige deelname door alle partijen wordt genoemd als vereiste voor een succesvolle bemiddeling. In een strafrechtelijke omgeving is dit niet altijd te realiseren: het reguliere strafproces draait juist om dwang. In literatuur over slachtoffer-daderbemiddeling is het uitgangspunt van vrijwilligheid dan ook onderwerp van discussie. In hoeverre is vrijwilligheid bij bemiddeling in strafzaken echt noodzakelijk? Er zijn auteurs die geen moeite hebben met enige dwang (bijvoorbeeld Walgrave, 2000 en Kalff & Uitslag, 2008b). Zo stellen Kalff & Uitslag (2008b) geen pleidooi te willen houden voor verplichte deelname aan bemiddeling, maar ze doen het evenmin af als onwenselijk. Ter onderbouwing citeren zij Amerikaans onderzoek waaruit is gebleken dat wanneer partijen die aanvankelijk geen oren hebben naar bemiddeling, toch een bemiddelingstraject aangaan, de kans op een akkoord even groot is als bij vrijwillige deelname. Ook zouden de gemaakte afspraken in het geval van gedwongen deelname aan bemiddelingsgesprekken even vaak worden nagekomen als bij vrijwillige deelname (Kalff & Uitslag, 2008b). Maar veel auteurs en bemiddelaars zijn van mening dat een bemiddeling gedoemd is te mislukken wanneer een van de partijen wordt gedwongen te participeren. Er wordt gevreesd dat men enkel nog om aan verplichtingen te voldoen naar een bemiddelaar gaat, en geen moeite meer doet tijdens de bemiddeling om tot een oplossing te komen. Het dilemma van vrijwilligheid wordt vaak opgelost met compromissen of door bij bemiddeling in het kader van een strafproces van tevoren heel duidelijk af te spreken wat de voorwaarden en de consequenties zijn van deelname, zodat deelnemers weten waar zij aan toe zijn wanneer zij aan de bemiddelingsgesprekken beginnen. Bij een ernstig misdrijf is het ook mogelijk dat een slachtoffer of dader geen behoefte heeft aan een bemiddelend gesprek.

Ze willen elkaar misschien niet te woord staan. Soms kan een herstelpoging dan beperkt blijven tot een (excuus)brief en eventueel een schriftelijke reactie (zie bijvoorbeeld Spapens, 2000 en Aertsen, 2004). Dit is volgens de uitgangspunten geen bemiddeling te noemen, maar kan wellicht ook een oplossing zijn als de verhoudingen te vertroebeld zijn voor een ontmoeting.

- *Vertrouwelijkheid*

In principe is alles wat wordt uitgewisseld tussen partijen in de bemiddeling vertrouwelijk. De partijen moeten alle zaken die relevant zijn voor het conflict aan de orde kunnen stellen. Dan kan het gebeuren dat – naast het misdrijf dat de directe aanleiding vormde voor de bemiddeling – ook andere gepleegde misdrijven ter tafel komen. Dit is lastig, want moet dit niet gemeld worden aan de justitiële autoriteiten? Wanneer de bemiddelaar in de rechtszaal verslag moet doen van de uitkomst van de bemiddeling, in hoeverre kunnen zij zich dan houden aan de vertrouwelijkheids-eis? In het geval van bemiddeling tijdens het strafproces wordt vaak de aan de rechterlijke macht bekend gemaakt of het al dan niet is gelukt om een overeenkomst te sluiten in de bemiddeling. Dit is dan meestal van tevoren al afgesproken met partijen, zodat zij hiermee kunnen instemmen. Wanneer de bemiddeling niet is geslaagd, wordt de rechtbank soms op de hoogte gesteld van de genomen stappen in het bemiddelingsproces. Over de inhoud van de gesprekken wordt haast nooit openheid gegeven. Een uitzondering wordt gemaakt voor informatie over op handen zijnde ernstige misdrijven; die geeft de bemiddelaar wel door aan bevoegde autoriteiten (zie ook Bakker et al., 2008).

- *Onafhankelijkheid*

De bemiddelaar moet zorgen dat geen van de partijen een streepje voor heeft op de ander, en dat ook de schijn hiervan niet wordt gewekt. Voor slachtoffer-daderbemiddeling zijn hierbij enkele kanttekeningen te plaatsen. Wanneer er in de bemiddeling sprake is van machtsongelijkheid tussen de partijen, dus als hetzij slachtoffer hetzij dader zich minder goed staande houdt in de gesprekken, is het de taak van de bemiddelaar om enigszins bijsturen zodat de balans terugkeert (Lochs, 2010). Hierbij dient de bemiddelaar ervoor te waken om te belanden in een situatie die in de literatuur ook wel de drama-driehoek genoemd wordt (Kalff & Uitslag, 2008a: 62). Deze term verwijst naar de driehoeksverhouding tussen de rollen van ‘aanklager’, ‘slachtoffer’ en ‘redder’. Wanneer een van beide partijen tijdens een bemiddeling dominant is en de aanklagersrol ten opzichte van de ander inneemt, zijn de machtsverhoudingen ongelijk. Als de bemiddelaar deze scheve verdeling uit alle macht gaat proberen recht te trekken, dan mengt hij zich teveel in het conflict. De bemiddelaar

neemt het conflict dan uit handen van de partijen en vervult de reddersrol. Dit is des te meer een valkuil, omdat de redder vaak ook de beloning van het heldendom wacht. Er is dan echter geen sprake meer van een onafhankelijke bemiddelaar. Het is aan de professionaliteit van de bemiddelaar om in de gaten te houden dat beide partijen gelijk worden behandeld. Daarnaast wordt in sommige bronnen onafhankelijkheid gedefinieerd als onafhankelijk van de overheid. Deze opvatting staat op gespannen voet met de Nederlandse praktijk. In Nederland is bemiddeling namelijk in relatief hoge mate geïnstitutionaliseerd: bij dader-slachtofferbemiddeling zijn regelmatig organen zoals politie en justitie, of dader- en slachtofferorganisaties betrokken. Bemiddelingsprojecten waarbij bemiddelaars geheel los van dergelijke instellingen opereren, kampen echter vaak met financieringsproblemen (Lochs, 2010). De praktijk maakt dus dat de onafhankelijkheid van bemiddelaars een grijs gebied kan zijn.

- *Horizontale verhouding*

Het horizontale karakter van bemiddelingen kan in de knel komen wanneer de slachtoffer-daderbemiddeling is ingebed in het strafproces. Het strafproces heeft bij uitstek een verticaal karakter, want de rechtbank beslist wat de beste oplossing is voor het voorgelegde conflict en legt een straf op, die betrokkenen hebben op te volgen. Wanneer een rechter besluit dat er een bemiddeling dient plaats te vinden, of de bemiddelaar vanuit justitie opereert, is de horizontale verhouding tussen bemiddelaar en partijen, die de basis vormt van bemiddeling, verstoord.

- *Bekennende dader*

De uitgangspunten van reguliere bemiddeling worden bij slachtoffer-daderbemiddeling uitgebreid met de voorwaarde van een bekende dader (zie bijvoorbeeld Steketee et al., 2006 of Lochs, 2010). De dader moet wel erkennen dat hij een misdrijf heeft gepleegd, en verantwoordelijkheid nemen voor het feit dat hij het slachtoffer schade heeft berokkend. Zeker in het geval van eer gerelateerd geweld kan de moeilijke situatie ontstaan dat de dader geen berouw voelt. Bekennen en ontkennen blijken echter geen zwart-wit tegenstellingen te zijn. In onderzoek naar mogelijkheden voor herstelbemiddeling bij een ontkennende (jeugdige) verdachte, zijn drie verschillende gradaties van schuld ontkennen gevonden. Ten eerste zijn er verdachten die glashard ontkennen dat zij een bepaald misdrijf hebben gepleegd (soms houden zij dit consequent vol ondanks overtuigend technisch bewijs tegen hen). Ook zijn er verdachten die selectief ontkennen, dat wil zeggen dat zij een gedeelte van de tenlaste gelegde strafbare feiten ontkennen en een gedeelte bekennen. Ten slotte is er het schuld ontkennen: daarbij gaat

het om verdachten die ‘wel bekennen wel dat zij iets gedaan hebben, maar ontkennen dat zij iets fouts gedaan hebben en dus ook geen spijt betuigen over de daad’ (Kleijer-Kool, 2006: 28).¹⁴ Het gaat in het genoemde onderzoek om jongeren die van uiteenlopende strafbare feiten worden verdacht, maar het is plausibel dat de redenering van die laatste categorie ook terug te vinden is onder daders van eer gerelateerd geweld. De dader vond het herstellen van de eer belangrijker dan de mogelijke consequenties van zijn daad voor het slachtoffer en zichzelf. De dader is dan overtuigd dat hij juist gehandeld heeft. Is er dan nog herstelbemiddeling mogelijk? Volgens Kleijer-Kool is er door de verschillende gradaties in ontkennen wel ruimte om een bemiddelingsgesprek aan te gaan. ‘De schuldontkenners kunnen in een bemiddelingsproces juist gaan inzien dat zij wel degelijk iets hebben gedaan wat schade heeft berokkend’ (Kleijer-Kool, 2006: 31). Dit inzicht kan worden opgevat als een mogelijkheid voor bemiddeling tussen slachtoffers en daders van eer gerelateerd geweld.

3.2 De politie als bemiddelaar

Aandacht voor de politie

De politie bemiddelt in uiteenlopende omstandigheden. Dat begint bij de verantwoordelijkheid die de politie draagt voor het totstandbrengen van eenvoudige schaderegelingen, zoals dat is vastgelegd in de Aanwijzing Slachtofferzorg. Vaak is politiebemiddeling gericht op kleine criminaliteit met een duidelijke en lichte materiële schade. Deze bemiddelingsvorm legt niet zozeer de nadruk op het proces dan wel op het resultaat van de onderhandelingen (een schadevergoeding). Dit resultaatgerichte karakter wordt in de hand gewerkt door het streven naar een snelle reactie van de politie en het strafrechtssysteem in het algemeen, en door de praktische behoefte om de werklast van de rechtbank te verminderen (Aertsen, 2004). Daarnaast wordt in verschillende politieregio's geëxperimenteerd met andere bemiddelingsvormen (Spapens, 2000). Maar ook zonder deze kaders kunnen politieambtenaren in tal van situaties een bemiddelende rol spelen. De politie komt immers tijdens de surveillance in aanraking met burgers die in een conflict verzeild zijn geraakt. Vaak kunnen conflicten in de dagelijkse

¹⁴ Er bestaan vele studies op dit terrein, waarvoor vaak als basis van het theoretische werk van Sykes en Matza wordt gebruikt (1957). Zie bijvoorbeeld over Turkse verdachten Yesilgöz (1995) en Akinbingöl (1998).

praktijk door bemiddelend optreden van agenten direct worden afgehandeld.¹⁵ De aanpak van een dergelijke bemiddeling is sterk afhankelijk van het persoonlijke initiatief van de betrokken politiefunctaris en van toevallige omstandigheden. Zo kan het variëren van een conflict tussen een individuele dader en één enkel slachtoffer, maar evengoed kan het gaan om een conflict tussen groepen. Bijvoorbeeld wanneer een groep hangjongeren voor overlast zorgt bij meerdere buurtbewoners. Spapens (2000) stelt dat in de politiepraktijk waarschijnlijk tal van voorbeelden van bemiddeling te vinden zijn die door betrokkenen niet eens als zodanig zullen zijn benoemd.

Ook in internationaal verband bestaat aandacht voor de rol van de politieagent als bemiddelaar, zowel voor de kansen die dit biedt en de problemen die dit oplevert voor geschilbeslechting. Joanna Shapland, een Britse hoogleraar strafrecht, stelt dat de term *restorative policing* ofwel herstelrechtelijk politiewerk voor het eerst wordt gebruikt in literatuur over herstelrechtelijke praktijken in Australië en de Verenigde Staten. Het bestaat uit slachtoffer-dadergesprekken met een politieambtenaar als gespreksleider en is geïnspireerd op uit het Australische beleid van *Family Group Conferencing* voor delinquente jongeren (zie de voetnoot in hoofdstuk 2). Volgens Shapland zijn er drie ontwikkelingen aan te wijzen die geleid hebben tot deze herstelrechtelijke praktijken in het politiewerk. Dat is binnen de politie de verschuiving naar gemeenschapsgericht en probleemgericht werken, op wetenschappelijk gebied de ontwikkeling van de *reintegrative shaming theory* (in hoofdstuk 4 komt deze theorie uitgebreid

¹⁵ Volgens Gunther Moor en Van Stokkom (2009) is binnen de politie is ten aanzien van bemiddeling echter een paradoxale ontwikkeling te bespeuren. Enerzijds leeft er binnen de politie de kerntakendiscussie, waarin gesteld wordt dat de politie boeven moet vangen en meetbare resultaten moet leveren, en dus geen tijd moet verspillen aan bemiddelen tussen ruziënde burens. Bemiddelen staat bekend als 'soft' en levert geen direct meetbare resultaten op voor het management. Er zijn signalen dat de politie mede daardoor bemiddeling uit de weg gaat en steeds meer functioneert als een verwijzer. Tegelijkertijd blijkt het dagelijkse werk van een politieagent op straat veel met bemiddelen te maken te hebben. De politie kan te maken krijgen met conflicten waarin al een bemiddelaar actief is (geweest), of een zaak doorverwijzen naar een professionele bemiddelaar, of zelf een bemiddelende positie aannemen bij een conflict. Zo zijn agenten betrokken bij de buitengerechtelijke afhandeling van kleine vergripen en asociaal gedrag door jongeren, en is het bij lichte materiële schade voor agenten verplicht om slachtofferhulp aan te bieden of indien mogelijk direct te zorgen dat een dader de door hem aangerichte schade vergoedt. De onderzoekers concluderen dat bemiddelen daarom wel degelijk onderdeel is van de kerntaken en pleiten voor een proactieve rol van de politie bij het bemiddelen in een conflict tussen burgers. Hoewel de ontwikkelingen op het gebied van bemiddeling momenteel buiten de politie plaatsvinden, dient zij haar taak hierin weer op te pakken (Gunther Moor & Van Stokkom, 2009).

aan bod) en in het maatschappelijke veld de toenemende inzet van herstelrecht bij de aanpak van jeugddelinquentie in Angelsaksische landen (Shapland, 2009).

Politie en de uitgangspunten van bemiddeling

Omwille van het overzicht worden hieronder opnieuw de principes van bemiddeling aangestipt om na te kunnen gaan welke knelpunten en mogelijkheden voortkomen uit het inzetten van een politiefunctionaris als bemiddelaar (Spapens, 2000; Brenninkmeijer et al., 2005; Aertsen, 2004; Lochs, 2010).

- *Vrijwilligheid*

In hoeverre is het principe van vrijwillige deelname gegarandeerd wanneer de politie bemiddelt? Een politieagent straalt gezag uit en kan vanuit de functie van handhaver van de openbare orde dwang uitoefenen op burgers. Het risico bestaat dus dat burgers die in conflict verwickeld zijn geraakt en tot een bemiddeling worden uitgenodigd door de politie, het idee hebben dat zij hier niet onderuit kunnen. Dit kan enigszins ondervangen worden op dezelfde manier als dat bij bemiddeling in het kader van strafproces gebeurt: door voorafgaand aan de bemiddeling duidelijkheid te geven over de voorwaarden en de consequenties van deelname aan de bemiddeling. Op die manier kunnen burgers een geïnformeerde keuze maken. Daarnaast speelt er natuurlijk in het geval van gepleegde strafbare feiten de vraag of het uitgangspunt van vrijwilligheid wel zo strikt dient te worden nageleefd. De politie behoort immers op te treden tegen strafbare feiten, en als met een bemiddeling het conflict kan worden opgelost, mag de betreffende burger ook blij zijn dat er geen gerechtelijke procedure van komt.

- *Vertrouwelijkheid*

Partijen moeten alle zaken die relevant zijn voor het conflict kunnen bespreken tijdens de bemiddeling. Dan spelen er bij bemiddeling door een politiefunctionaris twee problemen. Ten eerste kunnen de deelnemers zich in aanwezigheid van een politieambtenaar minder vrij voelen om alles te vertellen. Dan is het mogelijk dat zaken onbesproken blijven die wel cruciaal zijn geweest in het conflict, waardoor de bemiddelingspoging mislukt of een overeenkomst wordt gesloten die onvolledig is en daardoor het conflict niet oplost. Doordat een veilige omgeving waarin alles besproken kan worden ontbreekt, kan er dan geen succesvolle bemiddeling plaatsvinden. Een tweede probleem op het vlak van vertrouwelijkheid doet zich voor wanneer de deelnemers ondanks de aanwezigheid van de politiefunctionaris wel het achterste van hun tong laten zien, en daarbij gepleegde misdrijven ter sprake brengen. Dit brengt

een dilemma naar boven voor: de beroepseisen van de politieambtenaar botsen met vertrouwelijkheidseis van de bemiddelaar. Hiervoor is vermeld dat aan het principe van vertrouwelijkheid in het geval van strafrechtelijke context wel wat wordt gesleuteld, maar over de inhoud van de gesprekken wordt haast nooit openheid gegeven. In handboeken wordt de geheimhoudingsplicht aangekaart als een dilemma voor de bemiddelaar. Voorbeelden van dergelijke dilemma's die worden aangehaald door professionele bemiddelaars zijn: bij vermoedens van kindermishandeling, doodsb bedreigingen tijdens de bemiddeling en onderhandelingen over zwart geld. In de literatuur wordt gesteld dat de geheimhoudingsplicht vervalt wanneer er sprake is van criminele activiteiten of van informatie over de dreiging van een misdrijf (Bakker et al., 2008). Ook bemiddelaars dienen dus strafbare feiten te melden. Bemiddelaars zijn vaak niet fulltime bezig met bemiddelen, het overgrote deel oefent daarnaast nog een ander beroep uit (Vogels & Van der Zeijden, 2010). Zij dienen zich dus ook te houden aan de voorschriften van die beroepsgroep. In het geval van een politiebemiddelaar ligt deze grens nog wat lager. De verminderde toepasbaarheid van het vertrouwelijkheidsprincipe lijkt in het geval van een politiefunctionaris als bemiddelaar onvermijdelijk.

- *Onafhankelijkheid*

De onafhankelijkheid van de bemiddelaar is niet gegarandeerd wanneer een politieambtenaar deze rol vervult. In sommige bronnen wordt onafhankelijkheid gedefinieerd als onafhankelijk van de overheid. Deze opvatting staat natuurlijk op gespannen voet met het inzetten van politiemensen als bemiddelaar. In de Nederlandse context is bemiddeling in ieder geval in hoge mate geïnstitutionaliseerd, en wordt dit minder als een probleem gezien dan in andere landen. Er is nog een opzicht waarin een politiebemiddelaar als minder onafhankelijk kan worden ervaren: deze heeft immers een duidelijke taak op het gebied van de handhaving van de openbare orde. De politie vertegenwoordigt daardoor een belang.

- *Horizontale verhoudingen*

Wanneer de bemiddelaar een politieambtenaar is, kan het horizontale karakter van bemiddeling in de knel komen. De partijen en de bemiddelaar zouden op gelijke voet met elkaar moeten staan, maar een politieambtenaar heeft door zijn functie toch een bepaald gezag. Ook door de reguliere manier van optreden van een politieagent ten opzichte van burgers is kan het voor politiebemiddelaars lastig zijn om niet een dominante houding aan te nemen in de gesprekken. Wanneer politieambtenaren worden ingezet als bemiddelaars kunnen zij wellicht op dit punt extra training nodig hebben. Uit onderzoek blijkt dat bemiddelings-

projecten met goed getrainde politiebemiddelaars succesvol zijn (Shapland, 2009).

Nadelen van het inzetten van de politie als bemiddelaar

In een theoretische studie waarin de auteurs (Miller & Blackler 2005, zoals geciteerd in Shapland, 2009) ingaan op de ethiek van politiewerk, komt een argument tegen het inzetten van politieagenten als bemiddelaars. Tijdens een bemiddeling is de kans groot dat de dader een bekentenis aflegt, ofwel excuses aanbiedt aan zijn slachtoffer, en de auteurs zien hierin enkele gevaren opdoemen wanneer dit in de aanwezigheid van een politieambtenaar gebeurt. Ze wijzen op de mogelijkheid dat deze bekentenis niet eerlijk is, dat wil zeggen dat de dader er eigenlijk niet achter staat maar onder druk staat van betrokkenen in het bemiddelingsproces. De bekentenis of het excuus kan worden gebruikt als sociale controle door degenen die de bemiddeling leiden. Dit gevaar komt overeen met hetzelfde mechanisme dat kan optreden bij bekentenissen gedaan tijdens een verhoor; de politie weet dat als geen ander. Volgens de auteurs is dit gevaar nog groter wanneer degene die de bemiddeling leidt ook de macht heeft om beslissingen te nemen over het strafproces (bijvoorbeeld over al dan niet vervolgen of doorverwijzen, om in bewaring te houden of in vrijheid te stellen). Bemiddeling kan een krachtig middel zijn om sociaal wenselijk gedrag te bewerkstelligen, maar het is natuurlijk niet de bedoeling dat een bemiddelingsgesprek leidt tot valse bekentenissen of dat het wordt ingezet als informatiebron voor het politieonderzoek. Deze kanttekeningen worden ook geplaatst door criminoloog Braithwaite, wiens theoretische studie verderop dit rapport uitgebreid aan de orde komt. Shapland vindt het belangrijk deze gevaren te benoemen, maar verwijst ook naar de mogelijk culturele achtergrond ervan: Braithwaite stoelt zijn bedenkingen namelijk op de Australische situatie waarin de politie een problematische relatie heeft met Aboriginaljongeren. Verder haalt zij enkele onderzoeken aan naar het effect van de aanwezigheid bij of de leiding door politiefunctionarissen bij bemiddelingen. Deze onderzoeken leveren verschillende resultaten op. Hoewel sommige politieambtenaren moeite hebben om zich niet te bemoeien met de uitkomsten van de bemiddelingsgesprekken, zijn de resultaten over het algemeen positief. Het is wel belangrijk dat agenten goede training krijgen, omdat zij normaalgesproken juist een actieve houding aannemen. De rol van de agent bestaat juist uit het aandragen van oplossingen. De volgende paragraaf gaat hierop nader in.

Voordelen van het inzetten van de politie als bemiddelaar

Zoals in de vorige paragraaf duidelijk werd, wordt door politie vaak bemiddeld in acute conflictsituaties of zaken die zich nog in de opsporingsfase bevinden en waarbij de vergrijpen van lichtere aard zijn. Wanneer

sprake is van ernstige strafbare feiten of van complexe, langdurige conflicten, pleiten verschillende auteurs voor de inzet van professionele bemiddelaars (bijvoorbeeld Shapland, 2009; Lochs, 2010). De politie kan haar rol dan beperken tot het inventariseren van de bereidheid tot deelname bij partijen en hen vervolgens doorverwijzen naar een professionele bemiddelingsorganisatie. Voor bemiddelingsorganisaties die draaien op vrijwilligers kunnen dergelijke conflicten ook te hoog gegrepen zijn: bij veel buurtbemiddelingsprojecten geldt bijvoorbeeld dat een zaak niet wordt opgepakt in het geval van geweld of langdurige conflicten (Jansen, Meijer & Bongers, 2010). Waar de grens precies ligt, kan door geen van de auteurs worden geconcretiseerd: bemiddeling is maatwerk, per geval dient een afweging gemaakt te worden om tot een passende oplossing te komen. Zo blijkt ook bij meer gestructureerde en vormen van overleg, tussen bijvoorbeeld buurtbewoners en overlastgevende jongeren, bemiddeling door een betrokken politiefunctaris in veel gevallen de voorkeur te krijgen. Volgens deze auteurs is bemiddeling door agenten vooral nodig in langslpende en risicovolle conflicten, omdat in die situaties de andere instellingen in de buurt terughoudend zijn met ingrijpen. Het gaat om interventie in een bedreigende situatie, waarbij sprake is van urgentie en er sancties dienen te worden opgelegd als betrokkenen hun gedrag niet bijstellen. Wanneer de geweldsdreiging te groot is, zal bemiddeling door de politie aangewezen zijn (Gunther Moor & Van Stokkom, 2009). Uit onderzoek van Shapland (2009) bleek dat in sommige gevallen het slachtoffer het juist prettig vond dat er een politieambtenaar bij de bemiddeling aanwezig is, zeker wanneer het een ernstig misdrijf betrof of er sprake was van geweld. De politie kon het slachtoffer gerust stellen dat zij veilig waren tijdens deelname aan de bemiddeling en dat zij niet opnieuw slachtoffer zouden worden van geweld. De gezagvolle verschijning en de symboliek die de wijkagent uitstraalt zou moeten worden benut voor de ordehandhaving (Gunther Moor & Van Stokkom, 2009).

Dit is zeker relevant voor eerconflicten. Wanneer de politie eenmaal bij een eerconflict betrokken is, werkt het waarschijnlijk ook in het voordeel van de politie om zich vervolgens ook actief te bemoeien met de bemiddeling. Wanneer zij dit zouden uitbesteden, kan het voor betrokkenen lijken alsof de politie niet belangrijk genoeg vindt wat er verder gebeurt, of dat de politie het niet aandurft en afschuift naar een andere instelling. Voor het gezag van de politie is het dus beter om de bemiddeling wel zelf te doen. Vervolgens is het zo dat de uitspraken die betrokkenen doen in de bemiddeling, dan zijn geuit ten overstaan van een politieambtenaar. Dit kan meer

gewicht aan deze uitspraken geven en dus de kans dat men zich houdt aan gemaakte afspraken, vergroten. Het LEC EGG heeft over deze voordelen geschreven (checklist, zoals beschreven in Janssen, 2009a).

Aanbevelingen uit evaluatieonderzoek

In de Nederlandse context is nog weinig empirisch onderzoek gedaan naar de ervaringen van slachtoffers met herstelrechtelijke praktijken, dat verder gaat dan een eenvoudige tevredenheidsmeting (Pemberton, 2007). Internationaal zijn er wel onderzoeken verricht: zo heeft Shapland (2009) drie herstelrechtelijke programma's van de Britse politie geëvalueerd. Daarbij gaat het om slachtoffer-daderbemiddeling en bemiddeling in langslpende conflicten. Ze stelt dat bij negatieve uitkomsten van herstelrechtelijke programma's vaak niet duidelijk is of dit te wijten is aan de inzet van een politieagent, of aan andere mogelijke oorzaken zoals verkeerd toepassen van de principes, onvoldoende scholing, ongepaste druk uitoefening door hogere politiefunctionarissen of algemene moeilijkheden in het werken met jongeren (bijvoorbeeld de neiging van jongeren om dicht te klappen in groepsverband met enkel volwassenen). Voorstanders beredeneren dat juist politiemensen (wijkagenten) goed als bemiddelaar kunnen optreden, vanwege hun gezag, hun ervaring met handhaven van de orde en het oplossen van problemen, en hun positie in lokale gemeenschappen (bijvoorbeeld Shapland, 2009 en Gunther Moor & Van Stokkom, 2009). Er is wel een aantal voorwaarden waaraan moet worden voldaan (Shapland, 2009), wil de politie succesvol als bemiddelaar kunnen optreden:

- Goed getrainde agenten, die sympathie hebben voor herstelrecht en bij voorkeur contact hebben met bemiddelaars met een andere professionele achtergrond.
- Het bemiddelingsprogramma dient zijn activiteiten te monitoren en registreren (zorgt voor verantwoordelijkheid).
- De bemiddelaars vormen een aparte eenheid die losstaat van normale operationele taken (zo kunnen herstelrechtelijke ideeën worden bewaakt en kan intervisie plaatsvinden).
- Voldoende ruimte om een bemiddelingsgesprek te houden zonder dat het normale politiewerk wordt verstoord en zodat deze ruimte als neutraal gezien wordt door de deelnemers.¹⁶
- Onafhankelijkheid van de herstelrechtelijke eenheid ten opzichte van operationeel management en politieonderzoeken, zodat informatie uit bemiddelingen niet misbruikt kan worden in lopende politieonderzoeken.

¹⁶ Shapland stelt dat een politiebureau als locatie niet ideaal is, omdat voor daders het politiebureau geen neutrale ruimte, maar juist een vijandige sfeer heeft (2009).

- Tijd voor nazorg en om na te gaan of betrokkenen zich aan de afspraken houden die in de bemiddeling zijn gemaakt, zeker wanneer het langslappende conflicten tussen bekenden betreft.

Methode LEC EGG

Wie bemiddelt?

Als wordt besloten in een eerzaak te gaan bemiddelen, kiest het LEC EGG niet automatisch voor een politieambtenaar als bemiddelaar. Afhankelijk van de verhoudingen binnen een familie en de beschikbaarheid van een mogelijke bemiddelaar binnen de familie of gemeenschap kan het wenselijk zijn er als politie voor te zorgen dat het conflict in eigen kring wordt opgelost. Hiervoor is het wel noodzakelijk dat de politie over een uitgebreid netwerk beschikt, zowel een professioneel netwerk bij ketenpartners en organisaties voor bijvoorbeeld opvang van slachtoffers, als netwerkcontacten bij zelforganisaties van migrantengemeenschappen, religieuze instellingen en sleutelfiguren binnen verschillende gemeenschappen. Wanneer er geen mogelijkheden zijn binnen de eigen kring, kan een bemiddelingsgesprek door een politieambtenaar worden uitgevoerd. Ook kan een politieambtenaar een (keten)partner die de bemiddeling leidt, bijstaan.

Vrijwilligheid

In het begin van de pilotperiode die voorafging aan de oprichting van het LEC EGG is al over dit punt gerapporteerd: 'Door de politie verstrekte veiligheidsadviezen zijn vrijblijvend van aard. Het niet opvolgen kan dodelijke gevolgen hebben. Ook zijn betrokkenen niet verplicht om deel te nemen aan bemiddelingspogingen waardoor zulks niet altijd mogelijk is' (Janssen et al., 2005). Vrijwillige deelname aan een bemiddeling is uiteraard gewenst, maar in het geval van eer gerelateerd geweld kan enige dwang opwegen tegen het feit dat er geweld (dreigt te worden) gepleegd, en de politie heeft dan een taak om hierop te reageren.

Vertrouwelijkheid

Vertrouwelijkheid is in het geval van eorzaken een zeer belangrijk uitgangspunt, ook van de politieke aanpak. Om de aanpak van een zaak goed af te stemmen kan het nodig zijn informatie uit te wisselen met (keten)partners, maar hier bestaan strenge richtlijnen voor (zie Helpdesk Privacy & Programma Eergerelateerd Geweld, 2008). Het is erg belangrijk dat de (politie) bemiddelaar ervoor zorgt dat informatie niet in de verkeerde handen valt en dat er zorgvuldig wordt nagegaan wie waarvan op de hoogte is alvorens met betrokkenen in gesprek te gaan. Mede daarom raadt het LEC EGG aan eerst de twistende partijen apart te spreken voorafgaand aan een eventuele bemiddeling.

Onafhankelijkheid

Aan het uitgangspunt van onafhankelijkheid kan met een politieambtenaar als bemiddelaar niet worden voldaan. De politie heeft een taak en kan deze niet verzaken. Bij het inschakelen van een bemiddelaar uit eigen kring zijn echter ook kanttekeningen te plaatsen bij de onafhankelijkheid. Daarnaast is de rol van de politie voor iedereen duidelijk en weten de deelnemers dus waar ze aan toe zijn. Wanneer andere personen bemiddelen zijn is dit wellicht minder helder.

Horizontale verhoudingen

Van een horizontale verhouding tussen politieambtenaar en deelnemers aan een bemiddeling is geen sprake in verband met de gezagspositie. Dit kan echter ook voordelen bieden in een eerconflict: afspraken die worden gemaakt tijdens een bemiddeling worden mogelijk beter nageleefd, politie weet in te grijpen wanneer een gesprek uit de hand dreigt te lopen, en in de veelal conservatieve gemeenschappen waar eerconflicten zich doorgaans afspelen is gevoeligheid voor het gezag van de politie mogelijk sterker.

Locatie

Daarnaast bestaat er meningsverschil over het politiebureau als locatie voor een bemiddelingsgesprek: dit zou geen neutraal terrein zijn (voetnoot 16 in dit hoofdstuk). In de checklist van het LEC EGG wordt een aantal voorwaarden genoemd waarover nagedacht dient te worden bij het kiezen van een plek voor een bemiddelingsgesprek: 'Het moet neutraal gebied zijn, zodat alle partijen genegen zijn te komen. Indien er redenen zijn om aan te nemen dat er gewelddadige escalatie mogelijk is, zijn ook de beveiligingsmogelijkheden van belang. Is er bijvoorbeeld voldoende ruimte om betrokkenen apart te spreken of van de groep te scheiden als de emoties hoog oplopen? Fouilleer indien nodig de aanwezigen en zorg dat er op bijstand van collega's kan worden gerekend, mochten er problemen ontstaan. Een ander belangrijk punt bij het zoeken van een geschikte locatie, is het rekening houden met zichtbaarheid van de gesprekspartners. Als buitenstaanders kunnen zien wie er bij het gesprek zijn betrokken, zou dit tot gevolg kunnen hebben dat de zaak alsnog uitlekt, waardoor het geschonden eergevoel een extra knauw krijgt. Al met al biedt een politiebureau goede mogelijkheden voor het voeren van deze moeilijke gesprekken.'

3.3 Interculturele bemiddeling

De rol van cultuurverschillen

Naast de strafrechtelijke invalshoek is ook aandacht voor cultuur onontbeerlijk bij bemiddeling in eerzaken. Onder Nederlandse professionele bemiddelaars groeit het besef dat zij in toenemende mate te maken krijgen met cultuurverschillen in conflicten (Frerks et al., 2009). Veel bronnen over intercultureel conflict gaan niet per se over bemiddeling maar over interculturele communicatie. Dat is een onderwerp waar vele publicaties over zijn verschenen.¹⁷ Omwille van de ruimte zal daar in dit rapport summier op in worden gegaan, het accent ligt op literatuur die specifiek gericht is op interculturele bemiddeling. Enkele praktische aanbevelingen die raakvlakken hebben met eerkwesties, worden hier aangestipt.

¹⁷ Grote namen uit het onderzoeksveld van de interculturele communicatie zijn bijvoorbeeld Shadid (1998), Pinto (1994) en Hofstede (1991).

Cultuurverschillen kunnen tot miscommunicatie en conflicten leiden. Ook kunnen culturele verschillen tussen twistende partijen leiden tot een andere opvatting van een alledaags conflict. Doordat twistende partijen een andere culturele achtergrond hebben, kan bijvoorbeeld een burenruzie naar aanleiding van geluidsoverlast ineens worden gedefinieerd als een intercultureel conflict (Ufkes, 2011). Hoe dan ook, als er tussen de twistende partijen cultuurverschillen bestaan, kan dit een complicerende factor zijn in de bemiddeling. Veel auteurs die schrijven over interculturele bemiddeling halen inspiratie uit het beroemde werk van Hofstede over het omgaan met culturele verschillen (De Vries, 2005; Wierema, 2005; Feelders, 2007; Ufkes, 2011). Volgens de theorie van Hofstede variëren culturen op een aantal dimensies, zoals op de verhouding tussen individu en groep (schaal collectivisme – individualisme), op maatschappelijke ongelijkheid (schaal machtsafstand) en de gewenste rolverdeling tussen mannen en vrouwen (schaal masculiniteit – feminiteit). Een dergelijke indeling kan verhelderend zijn, maar houdt ook het gevaar in zich van een al te eenvoudige weergave van de werkelijkheid. Hofstede benadrukt zelf al dat zijn theorie uitgaat van dimensies, waarop culturen op een schaal kunnen variëren van hoog naar laag of van zwak naar sterk. Vaak wordt de theorie versimpeld gepresenteerd, waardoor het lijkt alsof er sprake is van een strikte tweedeling. Begrippen als masculien of feminien moeten echter niet als een dichotomie worden opgevat, maar als uitersten op een spectrum (Hofstede, 1991).

Een ander probleem is dat de kenmerken die Hofstede heeft ontwikkeld voor culturen – groepen mensen – worden gebruikt om het gedrag van individuen te verklaren. Dit zijn echter twee verschillende verklaringsniveaus en de conclusies zijn niet zomaar inwisselbaar (zie bijvoorbeeld Shadid, 1998). Een andere complicerende factor bij het indelen van culturen is de dynamiek. Culturen zijn veranderlijk. Voorzichtigheid is dus geboden: cultuur is dynamisch, onderzoeksresultaten over culturele groepen zijn niet één op één te vertalen naar individuele mensen, en culturen zijn te complex om ze simpelweg op te delen in dichotomieën. Voor het bemiddelen in interculturele conflicten dient hiermee rekening gehouden te worden.

Voor- en nadelen van het inzetten van bemiddeling bij interculturele conflicten

In literatuur over bemiddeling als methode van conflictoplossing in interculturele conflicten komen zowel voor- als nadelen naar voren (zie bijvoorbeeld De Vries, 2005; Wierema, 2005). Een belangrijk positief aspect van bemiddeling in interculturele kwesties is de aandacht die wordt besteed aan de basis van het conflict. Bemiddeling is er expliciet op gericht onderliggende ideeën onder een conflict naar boven te brengen en bespreekbaar te maken. Bij een intercultureel conflict is dit extra belangrijk:

partijen kunnen hun basisveronderstellingen, hun kernwaarden met elkaar te bespreken. Het mechanisme van eer zou kunnen worden opgevat als een dergelijke kernwaarde. Daarnaast kan de begeleiding van een bemiddelaar bestaande machtsverschillen tussen partijen (die bijvoorbeeld voortvloeien uit taalbeheersing) voorkomen of tegengaan. Interculturele conflicten komen vaak voort vanuit communicatieproblemen. Bij een bemiddeling is er veel aandacht voor het herstel van de communicatie tussen partijen, wat voordelig kan werken voor hun onderlinge relatie. De vertrouwelijkheid van een bemiddeling kan ook een voordeel zijn bij interculturele conflicten. Wat er bij een bemiddelingsgesprek wordt besproken is vertrouwelijk, waardoor gezichtsverlies tegenover buitenstaanders kan worden beperkt.

Niet alle vormen van bemiddeling zijn gericht op het proces en het verbeteren van de communicatie tussen partijen. Wanneer er in het bemiddelingsgesprek alleen oog is voor het te bereiken resultaat, kan dit onbegrip voor de andere partij vergroten (Wierema, 2005). Een ander nadeel van verschillende culturen aan de onderhandelingstafel zou kunnen zijn dat de bereidheid om op deze manier het geschil te beslechten bij de ene partij groter kan zijn dan bij de andere. Een veelgenoemde voorwaarde voor een succesvolle bemiddeling is dat partijen open en direct met elkaar moeten communiceren. De mate waarin partijen hiervoor open staan kan verschillen (Ufkes, 2011). Daarnaast is het voor een succesvolle interculturele bemiddeling noodzakelijk dat de bemiddelaar zich bewust is van de eigen subjectieve beeldvorming en stereotyperingen (De Vries, 2005). Eerkwesties spelen grotendeels in allochtone kringen. Autochtone bemiddelaars zijn mogelijk niet 'cultureel sensitief': niet goed op de hoogte van culturele gevoeligheden, en weten niet veel van eer gerelateerd geweld. Mogelijk is er een taalbarrière. Dit zou kunnen worden opgelost door het inzetten van allochtone bemiddelaars met dezelfde taal en culturele achtergrond. Daartegenover bestaat hierbij het risico dat bemiddelaars afkomstig uit dezelfde gemeenschap bekend zijn met de (familie van) de twistende partijen. Dan leeft er mogelijk angst voor roddel bij de deelnemers of kan het voor de mediator lastig zijn om onafhankelijkheid te bewaren. De reglementen van de NMI zijn duidelijk over de eis van onafhankelijkheid: de mediator mag geen belang hebben bij een bepaald resultaat, mag niet van tevoren zijn opgetreden als adviseur voor een van beide partijen, dient openheid van zaken te geven over mogelijke relaties tussen de mediator en de partijen, dient af te zien van de mediation als de regels niet kunnen worden nageleefd, laat zich niet leiden door buiten de mediation gelegen belangen en laat zich niet uit over het conflict, behalve op uitdrukkelijk verzoek van de deelnemers. Hier ligt dus een dilemma ten opzichte van de regels voor professionele bemiddelaars ten opzichte van een bemiddelaar uit de eigen gemeenschap. Nog lastiger wordt het wanneer het een

intercultureel conflict betreft. Als de culturele achtergrond van de bemiddelaar overeenkomt met één van de partijen, dan voelt de ander zich wellicht benadeeld. In feite draait het om het omgaan met ongelijkheid tussen partijen. Dit kan in een intercultureel conflict gebeuren, maar ook andere verschillen leveren mogelijk een scheve machtsbalans op. Zo vermeldt Van den Bergh dat inzichten die bemiddelaars opdoen bij het omgaan met cultuurverschillen, ook kunnen worden ingezet bij de omgang met verschillen in leeftijd, of sociale klasse (Van den Bergh, 2010). In het Handboek Mediation wordt het probleem aangehaald in het geval van een conflict tussen een man en een vrouw: wil je dan een vrouwelijke of mannelijke bemiddelaar? Prein zegt hierover in het Handboek Mediation: ‘een mediator dient met man-vrouwverschillen om te gaan als met andere verschillen (machtsverschillen, verschillen in competenties en cultuurverschillen) tussen participanten aan het mediation proces. (...) De verschillen mogen niet te groot zijn, want anders komt de basisvoorwaarde van mediation (autonome zelfbeschikking van de partijen) in gevaar. (...) Als een van de partijen de zwakkere is, kan het verleidelijk zijn voor de mediator om deze partij in bescherming te nemen. Afgezien van het feit dat dit moeilijk te rijmen valt met de onpartijdigheid van de mediator, zou je [de zwakkere partij] daarmee nog zwakker maken. Beter is [partijen] met de situatie te confronteren’ (Prein, 2005: 162). Het gaat er vooral om de machtsbalans te bewaren, bewust te zijn van de eigen rol en de uitwerking ervan op de deelnemers.

Interculturele bemiddeling in Zwitserland

Een Zwitsers voorbeeld van een organisatie die is gespecialiseerd in interculturele conflictbemiddeling, is TikK (Kompetenz-zentrum für Interkulturelle Konflikte). Sinds 1995 houdt TikK zich bezig met bemiddeling op dit terrein. Maar wat is precies een ‘intercultureel conflict’? Die term is namelijk erg breed. De medewerkers van TikK proberen een en ander meer concreet en tastbaar te maken door te spreken over verschillende ‘conflict dimensies’, waarop zich botsingen tussen verschillende culturen voor kunnen doen:

- Psychische-emotionele conflicten, bijvoorbeeld over ervaringen met discriminatie, het zich niet erkend voelen, maar ook psychische ziektebeelden en traumata kunnen leiden tot misverstanden, communicatiestoornissen en onenigheid.
- Ideologische conflicten, denk aan verschillende opvattingen ten aanzien van wereldbeschouwing, de plaats van de mens of de natuur.

- Conflicten over lidmaatschap en deelname aan de samenleving, conflictgronden die te maken hebben met processen van sociale in- en uitsluiting, zoals de mate toegang tot officiële instellingen, het politieke systeem en het proces van inburgering.
- Conflicten over schaarse goederen, de kansen op het krijgen van een goede opleiding en de mogelijkheden op bijvoorbeeld de banen- en de woningmarkt zijn niet voor iedereen gelijk en derhalve een voedingsbodem voor conflicten.
- Conflicten over gedrag, zo kunnen het schenden van normen en wetten en het gebruik van geweld aanzetten tot conflicten tussen verschillende groepen: wat de ene partij als grensoverschrijdend ervaart, is voor de ander wellicht wel acceptabel.

Bij TikK wordt in het kader van interculturele bemiddeling steeds de vraag gesteld: ‘hoe zouden we tegenover deze casus staan als er uitsluitend Zwitsers [lees: autochtonen] bij betrokken zouden zijn geweest?’ (Witzig, 2010).

Methode LEC EGG

Doorvragen over cultuur

Rekening houden met en inspelen op culturele diversiteit is een van de uitgangspunten van de methode van het LEC EGG. Bij een melding van een mogelijke eerzaak bij de politie, wordt dan ook aangeraden om meteen zoveel mogelijk informatie te verzamelen. De checklist zegt hierover: ‘vragen naar sociale achtergronden van alle betrokkenen – dus niet alleen die van een individueel persoon, maar die van de gehele familie of van een ander belangrijk groepsverband – hebben uiteraard betrekking op de omstandigheden in Nederland, maar ook op die in het land van herkomst. Kennis hierover kan inzicht bieden in de aanwezigheid van eer als mogelijk motief’. Het is van belang precieze informatie te vergaren over de etnische afkomst of religieuze stroming waartoe betrokkenen behoren. Voor de inschatting van geweldsrisico’s is dit van belang, maar ook wanneer er een bemiddelaar wordt gezocht binnen de eigen gemeenschap. Er moet wel een match zijn tussen de achtergrond van de bemiddelaar en die van betrokken partijen: wanneer betrokkenen de bemiddelaar niet accepteren, is het gesprek bij voorbaat mislukt.

Inlevingsvermogen en vertrouwen

Andere aanbevelingen die worden genoemd in de checklist van het LEC EGG zijn als volgt: ‘Indien een politieambtenaar de leiding van het gesprek op zich neemt, kies dan iemand die gezag uitstraalt. Laat de gespreksleiding over aan de oudste en/of de hoogste in rang. Dikwijls is het verstandig – afhankelijk van de groep die het betreft – om het gesprek door een man te laten voeren.

Critici zullen wellicht stellen, dat een dergelijke aanbeveling in de Nederlandse context niet meer van deze tijd is. Doel van een bemiddelingsgesprek is echter niet het halen van het eigen morele gelijk, maar het voorkomen van escalatie in een complex conflict. Enig inlevingsvermogen in de belevingswereld van de betrokkenen is hierbij van essentieel belang. Waar het om gaat is dat de gespreksleider op respect en vertrouwen kan rekenen van de aanwezigen. Als de gespreksleider eerst zijn eigen positie moet bevechten, kan deze nooit als een volwaardige bemiddelaar optreden: de betrokken partijen zullen immer niets van hem of haar aannemen. Collega's kunnen overigens het gezag van de gespreksleider verstevigen door deze als een echte magistraat te behandelen: laat de bemiddelaar niet de deelnemers aan het gesprek bij de voordeur ophalen, de jassen aannemen of koffie serveren, maar doe dat voor hem. Het is zaak dat de bemiddelaar te allen tijde de regie over het gesprek houdt' (zie checklist zoals geciteerd in Janssen, 2009a en Janssen, 2009b).

Culturele verschillen en beperking van de culturele verklaring

Verder moet er bij de behandeling van een eerzaak oog zijn voor verschillen binnen groepen: de mate waarin aan eercodes wordt gehecht, kan per etnische groep, en zelfs per familie verschillen. Het LEC EGG benadrukt het dynamische aspect van eer en cultuur (zie bijvoorbeeld Janssen & Sanberg, 2010). In een zaak die op het eerste oog een eerkwestie lijkt, kunnen na onderzoek uiteindelijk ook andere motieven een rol blijken te spelen. In een bemiddelingsgesprek kunnen dergelijke andere motieven naar voren komen.

Taalproblemen en inzet van een tolk

Ten slotte speelt bij een bemiddelingsgesprek in een eerconflict mogelijk de vraag of er gebruik gemaakt dient te worden van een tolk. Een tolk spreekt dezelfde taal als betrokkenen en zou daardoor ook tot dezelfde kring kunnen behoren. Dit is niet altijd wenselijk. De checklist van het LEC EGG zegt hierover het volgende: 'Door niet met een tolk te werken die tot de ingroup behoort, wordt voorkomen, dat de persoonlijke opvattingen van de tolk het proces beïnvloeden. Een tolk uit de ingroup kan bovendien door betrokkenen worden herkend als behorend bij een bepaalde groep of stroming, waardoor er niet open en eerlijk wordt gesproken. Ook kan een tolk uit de eigen groep schaamte of angst voor roddels oproepen en versterken, waardoor men zwijgt of minder verklaart'. Ditzelfde kan gelden voor een bemiddelaar uit de eigen gemeenschap. 'Soms kan het niet anders en moet er toch een tolk worden ingezet. Als het tot een proces komt, wil de rechter (...) stukken zien, waar met een beëdigde tolk is gewerkt'. Het werken met een beëdigde tolk strekt tot aanbeveling, onder andere omdat dan aan de eisen voor bewijs is voldaan, mocht er eens rechtszaak van komen. Verder leert de ervaring van het LEC EGG dat een tolk nog wel eens wordt aangezien voor – of zichzelf opwerpt als – een soort cultuurspecialist, 'die vanuit de eigen overtuiging de politieambtenaar (ongewild, onbewust of soms moedwillig) een bepaalde richting op stuurt. Let goed op, dat de tolk een zo getrouw mogelijke weergave geeft van wat hem verteld is. Dit is natuurlijk moeilijk als de betrokken agent zelf de vreemde taal niet machtig is. Wees alert als een tolk zich bij zijn of haar vertalingen frequent bedient van politiejargon of politiek correct Nederlands. Door deze "extra vertaling" kunnen namelijk belangrijke nuances over het hoofd gezien worden'. Een tolk is geen cultuurdeskundige, maar zijn specialiteit ligt in het vertalen. De rollen dienen zuiver te worden gehouden tijdens het bemiddelingsgesprek.

3.4 Bemiddeling bij geweld in familieverband

Familieverband

Zowel de uitgangspunten voor succesvolle interculturele bemiddeling als bemiddeling door politieambtenaren bevatten aanknopingspunten voor de aanpak van conflicten die draaien om een geschonden eergevoel. Zo wijzen Gunther Moor & Van Stokkom (2009) erop dat wijkagenten in wijken met veel criminaliteit en overlast bemiddelend dienen op te treden zodat de ‘geruchtenmachine’ stopt. Die geruchtenmachine draait in het geval van een eerconflict vaak op volle toeren. Onderzoek over politiewerk herbergt dus nuttige informatie voor de rol van bemiddeling in de aanpak van eierzaken. Het gros van de conflicten die door middel van bemiddeling worden aangepakt, betreft echter niet het strafrechtelijke maar vooral ook het civielrechtelijke terrein. Bemiddeling wordt vaak toegepast bij het regelen van echtscheidingen en omgangsregelingen, zo blijkt uit een onderzoek van het WODC (Guiaux, Zwenk & Tumewu, 2009). Dit betreffen dus conflicten in familieverband. Ook literatuur die specifiek is gericht op eer gerelateerd geweld, huiselijk geweld en bij langdurige conflicten kunnen aanwijzingen bevatten voor bemiddeling. In deze paragraaf worden inzichten op deze terreinen in deze volgorde kort aangehaald.

Methode LEC EGG

Conflicten in de familie

Veel bemiddelingswerk speelt zich af rondom echtscheidingen en omgangsregelingen. De methode LEC EGG wordt dikwijls toegepast bij dezelfde problematiek waarbij daarnaast rekening gehouden wordt met eergevoelens. Eerconflicten spelen vaak op bij partnerkeuze en echtscheidingen. Echtscheiding kan een eerschending betekenen*, en daarmee mogelijk (gewelddadig) eerherstel tot gevolg hebben (zie bijvoorbeeld Janssen, 2008b en Janssen & Sanberg, 2010).

** Soms kan een echtscheiding ook een oplossing zijn in een eerconflict. Zie hiervoor: Ermers, 2007.*

Bemiddeling in onderzoek naar eer gerelateerd geweld

Versillende onderzoeken naar eerwraak en eer gerelateerd geweld in uiteenlopende culturen besteden aandacht aan de rol van bemiddeling. Van Eck stelt in haar boek over eerwraak onder Turken in Nederland dat bemiddeling op zichzelf geen alternatief biedt voor eerwraak, maar dat het wel kan worden ingezet als middel om een vreedzame oplossing voor de eerkwestie te bewerkstelligen (Van Eck, 2001). Zij noemt tevens twee andere onderzoeken waarin over bemiddeling in eerconflicten wordt geschreven: Durham (1928, geciteerd in Van Eck, 2001) over eergeweld op de Balkan en Kressel (1981, zoals geciteerd in Van Eck, 2001) over Palestijnen in Israël.

Ook Ginat (1997), die veldwerk heeft verricht onder Arabische bedoeïenstammen in Israël, spreekt over bemiddeling in conflicten over bloedwraak. Turkoloog/arabist Ermers schrijft in zijn boek over eer gerelateerd geweld onder Turken en groepen uit het Midden-Oosten, ook met name over bemiddeling in de context van bloedwraak. Een ander moment waarop bemiddeling plaatsvindt, is in het geval van een schaking (Van Eck, 2001; Ermers, 2007). Dat wil zeggen dat een jongeman een meisje ontvoert teneinde haar te trouwen. Dit kan zowel met als zonder instemming van het betreffende meisje gebeuren, maar heeft altijd een schending van de eer van de familie van het meisje tot gevolg. Vervolgens wordt een bemiddelaar ingeschakeld om de (schoon)ouders op de hoogte te stellen en te onderhandelen over bijvoorbeeld de kosten voor het feest en de bruidsschat. Wanneer er uiteindelijk een huwelijk plaatsvindt, is de eer hersteld. Ook bij een regulier huwelijksaanzoek wordt door betrokken families over deze zaken onderhandeld, zij het niet altijd via een bemiddelaar.

- *Wie bemiddelt?*

Er zijn verschillende personen die zouden kunnen worden ingezet voor bemiddeling in eerzaken. Antropologen die onderzoek hebben gedaan binnen gemeenschappen waarin eer gerelateerd geweld plaatsvindt, dan worden als bemiddelaars bijvoorbeeld dorpsoudsten genoemd, imams, of andere invloedrijke personen in een (dorps)gemeenschap (Van Eck, 2001, Durham, 1928, geciteerd in Van Eck, 2001). Soms wordt een antropoloog tijdens het veldwerk ingeschakeld als bemiddelaar in conflicten, omdat die als buitenstaander een neutrale positie heeft (Kressel, 1981 geciteerd in Van Eck, 2001 en Ginat, 1997). Dit sluit aan op eerdere publicaties van het LEC EGG waarin is aangegeven dat het in sommige gevallen mogelijk is een invloedrijk persoon uit de eigen kring van betrokkenen te laten bemiddelen. 'Betrokkenen kennen wellicht iemand, die daar voldoende gezag en draagvlak voor heeft' (p. 12 checklist, geciteerd in Janssen, 2009a). Indien dit niet het geval is, zou een geestelijke leider als bemiddelaar een alternatief kunnen zijn. Het LEC EGG waarschuwt er wel voor dat het onwenselijk is om standaard een imam of een andere geestelijke leider in te schakelen bij een eerkwestie, zonder dat hierover is overlegd met de betrokkenen. Dat kan namelijk 'desastreuze gevolgen hebben als blijkt dat het gezag van de leider door de betrokkenen niet erkend wordt' (p. 12 checklist, geciteerd in Janssen, 2009a).

Wanneer een eerconflict zich afspeelt op Nederlandse bodem, wordt door de gemeenschap ook wel een beroep gedaan op de politie om te bemiddelen (Van Eck, 2001; Ermers, 2007). Zoals eerder gezegd, wordt in verschillende bronnen het belang genoemd om een bemiddelaar te betrekken die autoriteit heeft. Ermers wijst erop dat van belang is dat de bemiddelaar

voldoende zichtbare steun ontvangt van zijn omgeving. Wanneer de bemiddeling niet goed verloopt, heeft dit volgens hem ook effect op de eer van de bemiddelaar: 'de hoofden van beide families beloven de bemiddelaar te stoppen met de gewelddadigheden. Als men zich niet aan zijn woord houdt, wordt dat gezien als een belediging aan het adres van de bemiddelaar. Deze is ook partij geworden in de kwestie vanaf het moment dat hij bemoeienis heeft met de zaak' (Ermer, 2007: 115). Dit heeft consequenties: wanneer de politie bemiddelt en men houdt zich niet aan de afspraken, dient dus ferm opgetreden te worden. Het is mogelijk ook een aanwijzing waarom projecten met bemiddelaars uit de eigen gemeenschap soms stuiten op een afzijdige houding onder de eigen groep: men wil zijn vingers niet branden aan zoiets lastigs als een eerconflict, ook omdat een bemiddelaar gezichtsverlies lijdt wanneer afspraken niet worden nageleefd.

Hierdoor wordt het extra belangrijk om duidelijke doelen te formuleren in de bemiddeling. De checklist zegt hierover: 'Verder is het belangrijk dat de bemiddelaar de onderwerpen, die besproken worden, tastbaar en concreet maakt. Dat kan door bijvoorbeeld afspraken op papier te zetten en de stukken voor de ogen van de betrokkenen in een dossiermap te voegen onder vermelding van hun naam. Op die manier wordt het serieuze karakter van datgene wat besproken is, nog eens onderstreept' (checklist p. 15, geciteerd in Janssen, 2009a).

- *Wie is bij de bemiddeling aanwezig?*

Bij een eerconflict zijn doorgaans meer mensen betrokken dan bij een slachtoffer-daderbemiddeling waarin sprake is van een individuele dader en één slachtoffer. Een van de kenmerken van eer gerelateerd geweld is juist het collectieve aspect ervan. Wanneer er een ernstige eerschending heeft plaatsgevonden, kan het zijn dat een familie bij elkaar komt om te overleggen hoe zij de familie-eer weer kunnen zuiveren. In de literatuur wordt dit het familieberaad genoemd (zie bijvoorbeeld Van Eck, 2001). Er is immers meer in het geding dan alleen de persoonlijke reputatie van de eerschender: de eer strekt zich uit naar de gehele familie. Het is dus wellicht wenselijk meerdere mensen bij de bemiddeling te betrekken.

In een familieberaad worden de kosten en baten van het plegen van eer gerelateerd geweld afgewogen: men wil de eer herstellen, maar dit doel moet bereikt worden met zo min mogelijk schade (Van Eck, 2001). Men beseft natuurlijk dat wanneer een familielid geweld pleegt vanuit eerherstel, dit tot een gevangenisstraf kan leiden. Ook wordt wel beweerd dat het moeten vervallen tot het plegen van geweld om de eer te redden, minder eervol is dan het voorkomen van een gewelddadige escalatie. Het overgaan op geweld wordt dan gezien als een zwaktebod (Van Eck, 2001). Dit gegeven

kan wellicht gebruikt worden als ingang voor bemiddeling. De familie kan de schade beperken door in gesprek te gaan en een vreedzame oplossing te zoeken voor het eerconflict.

Methode LEC EGG

Behoedzaamheid

Een van de belangrijkste uitgangspunten van de methode LEC EGG is dat er behoedzaam te werk dient te worden gegaan. 'De problematiek rond eer gerelateerd geweld is dermate complex, dat een goed plan van aanpak noodzakelijk is. Overhaaste beslissingen, waarvan op voorhand de mogelijke consequenties niet goed worden overzien, kunnen een averechts effect hebben. Het is zelfs mogelijk, dat door een niet goed voorbereide aanpak de politie of andere partners onbedoeld zelf de eer van betrokkenen schenden'. Dat kan gebeuren wanneer onzorgvuldig wordt omgegaan met informatie over het conflict. Wat als een tot dan toe goed bewaard geheim door onachtzaamheid van de politie of andere partners uitlekt? De checklist zegt hierover het volgende: 'indien dit als een eerschending wordt ervaren, is het probleem verergerd. Voor betrokkenen zijn de gevolgen dan misschien niet te overzien, terwijl de behandelende politieambtenaar zich wellicht van geen enkel kwaad bewust is, omdat hij of zij de gevoeligheden niet (onder)kent. De zaak wordt nog complexer indien betrokkenen de politie of andere partners in de veiligheidszorg hiervoor verantwoordelijk houden. Pogingen om eer te herstellen – waaronder het gebruik van geweld – kunnen zich dan ook tegen medewerkers van de politie en haar partners gaan richten.'

Praktische voorbeelden van bemiddeling bij eer gerelateerd geweld

In het geval van lichtere vergrijpen schakelt de politie regelmatig andere instanties in zoals een instelling voor buurtbemiddeling. Wanneer dergelijke organisaties een conflict tegenkomen waarin de geweldsdreiging te groot is, verwijzen zij andersom ook direct door naar de politie (Jansen, Meijer & Bongers, 2010). Dit geldt ook voor projecten die specifiek op bemiddelen in eerconflicten zijn gericht, zoals het Haagse initiatief Van Huis Uit, dat werkt met gemeenschapsbemiddelaars uit de eigen etnische groepen (Özcan, Van Eijma & Bozkir, s.d.). Het idee is dat deze mensen een voordeel hebben omdat zij bekend zijn met de codes van de etnische groep waartoe zij behoren, en dat zij vanwege hun sleutelpositie op de hoogte zijn van (aanleidingen tot) conflicten binnen hun gemeenschap. De gemeenschapsbemiddelaars zijn geselecteerd op basis van hun gezag en het vertrouwen dat zij genieten binnen hun gemeenschap. In dit project wordt bemiddelen gedefinieerd als 'een poging om bij verschillen van opvattingen, meningen en uiteindelijk conflicten, partijen dichterbij elkaar te brengen'. In het project is gebleken dat hoe eerder er een gesprek volgt bij het ontstaan van een conflict, hoe groter de kans dat de partijen tot een oplossing komen. In de eindevaluatie van dit project zijn enkele aanbevelingen opgesteld voor het bemiddelen in eerkwesties, bijvoorbeeld:

- Lees tussen de regels door bij gesprekken over gevoelige thema's, vaak wordt er niet meteen gepraat over de kern van de zaak.

- Toon interesse in het wel en wee van betrokken familieleden.
- Geef het gevoel dat er alle tijd en aandacht is voor de betreffende persoon.
- Weet welke opvattingen verschillende leden van de familie hebben.
- Weet wie veel invloed heeft binnen de familie en voer met diegene informele gesprekken .

Ook in de vrouwenopvang wordt gewerkt aan bemiddeling in eerconflicten. Zahir, één van de gespecialiseerde opvanginstellingen waar meisjes die slachtoffer zijn van eer gerelateerd geweld worden opgevangen, stelt dat de manier van werken van Nederlandse hulpverlening niet altijd aansluit op de communicatiepatronen van de ouders van de meisjes die bij hen worden ondergebracht. Bemiddeling werkt volgens hen juist wel goed: ‘Onderhandelen – ik doe iets voor jou, jij doet iets voor mij – is een belangrijk aspect van bemiddeling. (...) [het] levert vaak aan beide kanten iets op, zoals voor een meisje meer bewegingsvrijheid (...) en voor ouders de geruststelling dat hun dochter zich gedraagt naar de normen en waarden van de gemeenschap’ (Oenema & Van Dijke, 2010: 153). Ter illustratie citeren de auteurs Sadik Harchaoui (directeur van Forum, instituut voor multiculturele vraagstukken) die zegt dat bemiddeling past bij de wijze van conflict-hantering binnen gemeenschappen waarin eer gerelateerd geweld voorkomt. Harchaoui: ‘Zoals een meisje ooit treffend zei naar aanleiding van een conflict over een gearrangeerd huwelijk: “Onderhandelingen stuk laten lopen is onze eer te na.” ’ (De Volkskrant, 3 februari 2001).

Dat de bemiddelaar gezag moet hebben bij de gemeenschap of familie erkennen ook de hulpverleners van Zahir. Dit is vaak iemand uit de gemeenschap die maatschappelijk ver heeft geschopt. Oenema & Van Dijke (2010) geven ook aan dat bij bemiddelingsgesprekken vanuit Zahir altijd een politiefunctaris aanwezig is, of zelf de bemiddelaarsrol op zich neemt. Zij kiezen hiervoor vanuit veiligheidsoverwegingen, maar ook omdat bij de doelgroep van Zahir politieambtenaren gezaghebbend zijn. ‘Ouders vinden het soms plezierig dat een politieambtenaar (gezagsdrager) vertelt dat bepaalde zaken naar de wet niet getolereerd worden in Nederland. Deze uitspraak is voor hen de legitimatie naar hun sociale omgeving om niet mee te gaan in eventuele eisen die de gemeenschap stelt’ (Oenema & Van Dijke, 2010: 169). Dit komt overeen met het standpunt van het LEC EGG zoals verwoord in de checklist (zoals beschreven in Janssen, 2009a). De uitgangspunten voor bemiddeling bij Zahir luiden als volgt: geen standaard aanpak, risicotaxatie uitvoeren, respect voor hiërarchie in de familie, recht doen aan ouders, ieders perspectief is belangrijk.

De bemiddelaar moet in staat zijn zowel vanuit het perspectief van de ouders naar het conflict te kijken als vanuit de Nederlandse cultuur. Natuurlijk wordt dit inlevingsvermogen wel beperkt door een afwijzing van het gebruik van geweld en andere strafbare feiten. Soms willen hulpverleners geen rekening houden met gevoeligheden en gaan ze direct de confrontatie aan met de ouders. Dit leidt meestal niet tot een oplossing, en kan de zaak zelfs verder doen escaleren (Oenema & Van Dijke, 2010). Zahir benadrukt het belang om de ouders niet meteen te diskwalificeren, ook al hebben zij bedreigingen geuit jegens hun kinderen of de hulpverlening. Beide partijen in de bemiddeling dienen serieus genomen te worden. Bij de bemiddeling komen niet alleen de wensen van de ouders en kind aan de orde, maar wordt ook aandacht besteed aan eventuele verplichtingen tegenover de familie of gemeenschap en wordt onderzocht hoe de (verdere) eerschending kan worden voorkomen en eventuele opties voor eerherstel. Dit gebeurt vanzelfsprekend op een manier waarbij volgens de wettelijke regels wordt gehandeld. Door alle belangen serieus te nemen maakt de hulpverlening duidelijk dat zij niet alleen vanuit de positie van het kind denkt. Hierdoor wordt gewerkt aan een vertrouwenspositie bij de ouders, waardoor er een betere kans is op een succesvolle bemiddeling (Oenema & Van Dijke, 2010).

De methode LEC EGG

Gezag van de bemiddelaar

Bij maatwerk hoort kritisch denken over het gezag en draagvlak van de bemiddelaar. In de checklist worden praktische tips voorbeelden gegeven. Stel dat een politiemans als bemiddelaar optreedt, laat hem dan niet ook de koffie serveren en de jassen ophangen. Geef hem positie door dat als collega voor hem te doen. Een vooraanstaande persoon uit de gemeenschap van betrokkenen zou eveneens de rol van bemiddelaar kunnen vervullen, maar dat moet dan wel goed worden voorbereid. Dat kan bijvoorbeeld een geestelijk leider zijn, maar geen willekeurige imam. Uiteraard moet de beoogde bemiddelaar tot dezelfde geloofsstroming behoren als betrokkenen. Indien betrokkenen niet zo sterk gelovig zijn kan er beter helemaal geen geestelijke leider worden ingezet, maar misschien beter een vooraanstaand of succesvol familielid. Dit is een van de redenen waarom het onderhouden van een (internationaal) netwerk binnen verschillende gemeenschappen noodzakelijk is voor de politie. Een goede manier om op het spoor te komen van een geschikte bemiddelaar in de familie (en het bepalen van wie aanwezig moet zijn bij een bemiddeling) is het opstellen van een relatieschema, een vast onderdeel van de checklist. Denk daarbij aan een soort 'familiestamboom of een netwerkoverzicht, (...) waarin de onderlinge relaties tussen de betrokkenen zijn weergegeven'. Daarbij kunnen ook meteen de opvattingen van de familieleden in kaart worden gebracht en kunnen vragen aan de orde komen als 'Wie heeft (waarschijnlijk) de aanzet gegeven tot het plegen van eer gerelateerd geweld (intellectuele dader) en wie is (waarschijnlijk) voornemens om dit plan uit te gaan voeren?'.
(on)mogelijkheden voor bemiddeling bij de aanpak van (dreigend) eer gerelateerd geweld door de politie

Een mannelijke of een vrouwelijke bemiddelaar?

Een enigszins controversieel standpunt dat toch aandacht verdient, is de keuze voor een mannelijke of een vrouwelijke bemiddelaar. Afhankelijk van de groep die het betreft, is het vaak verstandig om het bemiddelingsgesprek door een man te laten leiden. Deze aanbeveling stuit – begrijpelijk – wel eens op kritiek. Dat is toch niet meer van deze tijd in Nederland? (zie ook Janssen, 2009b). De insteek is hier echter pragmatisch: ‘doel van een bemiddelingsgesprek is niet het halen van het eigen morele gelijk, maar het voorkomen van escalatie in een complex conflict. (...) Waar het om gaat is dat de gespreksleider op respect en vertrouwen kan rekenen van de aanwezigen. Als de gespreksleider eerst zijn eigen positie moet bevechten, kan deze nooit als een volwaardige bemiddelaar optreden: de betrokken partijen zullen immer niets van hem of haar aannemen.’

Bemiddeling bij huiselijk geweld

Eer gerelateerd geweld heeft zoals gezegd een sterk collectief karakter; het gaat vaak om problemen binnen of tussen families. Eer gerelateerd geweld heeft raakvlakken met huiselijk geweld, in zoverre dat het in dezelfde sociale context plaatsvindt (zie Janssen, 2010 en Driessen, Janssen, Timmer & Ten Voorde, 2011). Het motief voor het gepleegde geweld is wat eer gerelateerd geweld onderscheidt van huiselijk geweld. In literatuur over bemiddeling wordt huiselijk geweld besproken als een afwijzingsgrond. Wanneer er in een conflict sprake is van huiselijk geweld is het toepassen van bemiddeling niet geoorloofd (Pemberton, 2007; Prein & Della Noce, 2007; Potters, 2008). Er wordt dan gesteld dat het geweld eerst moet stoppen, vooraleer er bemiddeld kan worden. Ook zou het in dergelijke conflicten extra moeilijk zijn de machtsbalans tussen de partijen in evenwicht te houden. Dit gegeven leidt tot kritiek vanuit feministische hoek: bemiddeling zou de ongelijke positie tussen mannen en vrouwen alleen reproduceren (Strang & Braithwaite, 2000; Pemberton, 2007; Prein, 2005). Het is waarschijnlijk dat slachtoffers van huiselijk geweld zich niet vrij voelen om voor hun eigen belangen opkomen, omdat zij zich gedwongen voelen zich te schikken naar de wensen van de dader. Een voorwaarde voor bemiddeling is dat deelnemers in staat zijn voor zichzelf te beslissen. Verder komt de neutraliteit van de bemiddelaar in het geding, want niets doen maakt hem als het ware medeplichtig aan het geweld, en ingrijpen betekent de kant van het slachtoffer kiezen (Potters, 2008).

Als vanwege veiligheidsrisico's geen bemiddelingsgesprek kan plaatsvinden, kan ook gekozen worden voor een meer indirecte vorm van bemiddeling. Bijvoorbeeld pendelbemiddeling of bemiddeling in caucus. Dit wil zeggen dat tijdens de bemiddeling de bemiddelaar steeds afzonderlijk met één partij overlegt buiten de aanwezigheid van de andere partij (Brenninkmeijer et al., 2005). Dit staat op gespannen voet met de principes van bemiddeling,

omdat het de bedoeling is betrokkenen weer met elkaar in gesprek te krijgen en de communicatie te verbeteren. Als het echt niet anders kan biedt het wellicht een oplossing.

Veiligheid staat natuurlijk voorop, maar er zijn ook auteurs die wel degelijk ruimte zien voor bemiddeling bij huiselijk geweld. Er dient dan alleen wel kritisch gekeken worden naar de uitgangspunten van herstellbemiddeling en doelstelling voor slachtoffers (Pemberton, 2007). In de literatuur komt ook naar voren dat het feit dat iemand slachtoffer is van huiselijk geweld niet per se betekent dat diegene niet in staat is om besluiten te nemen (Potters, 2008). Niet de aanwezigheid van geweld, maar het vermogen tijdens de bemiddeling op te komen voor de eigen belangen zou dus het criterium moeten zijn om bemiddeling al dan niet te starten. Anderen redeneren dat wanneer individuen in een bemiddeling onder sterke sociale controle blijken staan, het wenselijk kan zijn de partijen die de druk uitoefenen uit te nodigen om deel te nemen aan de bemiddeling (De Vries, 2005). Ook Pennell (2007) pleit ervoor om bij huiselijk geweld niet enkel slachtoffer en dader met elkaar om tafel te brengen, maar juist in deze zaken een grotere kring van familieleden bij de bemiddeling te betrekken. Die neemt dan de vorm aan van *Family Group Conferencing* (zie voetnoot 12 in hoofdstuk 2). Strang & Braithwaite (2000) bekijken dit vanuit een democratisch perspectief en concluderen dat het voordeel van een grotere groep deelnemers is dat er ook een grotere verscheidenheid aan visies op het conflict naar voren kunnen worden gebracht. Het gevaar dat een slachtoffer tijdens de bemiddeling onder druk wordt gezet door de dader zou daardoor kunnen afnemen.

Het bemiddelen met meerdere deelnemers vergt van de bemiddelaar extra aandacht om te zorgen dat partijen evenveel aan bod komen, dat de gesprekken ordelijk verlopen en om zelf neutraal en objectief te blijven (De Vries, 2005). Pennell formuleert nog enkele andere punten die extra aandacht verdienen bij een dergelijke bemiddeling in huiselijk geweld-zaken: er moet een duidelijke doelstelling worden geformuleerd in overleg met partijen, zodat het slachtoffer niet verweten kan worden de agenda te hebben bepaald. De bemiddelaar moet de inbreng van de aanwezige familie serieus nemen, extra belangrijk omdat zij een risico nemen door aanwezig te zijn. De familieleden moeten ruime informatie krijgen over de bemiddelmingsmethode, zodat zij een geïnformeerde beslissing kunnen maken om al dan niet deel te nemen, en kunnen nadenken over hun bijdrage eraan. Verwachtingen moeten worden uitgesproken zodat deelnemers een realistisch beeld hebben van de mogelijkheden van een bemiddeling.

Er moeten voldoende familieleden bereid zijn tot deelname, want steun voor het slachtoffer is van cruciaal belang als tegenwicht tegen de dader. Ten slotte moet de bemiddelaar met betrokkenen overleggen over de veiligheid tijdens het gesprek. Welke risico's zijn er, welke maatregelen kunnen daartegen worden getroffen? (Pennell, 2007). Dergelijke aanwijzingen lijken ook zeer bruikbaar voor eerconflicten.

De methode LEC EGG

Verwachtingen van álle betrokkenen

Ondanks de verschillen die er bestaan tussen huiselijk en eer gerelateerd geweld komen de bovenstaande dilemma's en aanbevelingen overeen met de aanwijzingen die het LEC EGG geeft bij de behandeling van eerzaken. In de methode LEC EGG wordt ook aangedrongen op een gedegen risico analyse. Er moet voldoende informatie worden verzameld alvorens een weloverwogen inschatting kan worden gemaakt over het al dan niet inzetten van een bemiddelingsgesprek. Zo dienen de opvattingen over het conflict die leven bij verschillende betrokkenen te worden nagegaan. In het geval van een geschonden familie-eer is het namelijk mogelijk dat familieleden op de hand van de dader zijn. Dan moet van tevoren worden uitgezocht of er voldoende familieleden zijn die een andere mening zijn toegedaan, anders leidt het vergroten van de cirkel in de bemiddeling alleen maar tot een grotere steun voor de dader in plaats van het slachtoffer. In de checklist wordt aangeraden om goed in kaart te brengen, wat het potentiële slachtoffer en/of andere betrokkenen willen bereiken met de bemiddeling. Wil de familie nog wel contact met de eerschender? Is betrokkene bereid belangrijke sociale banden, zoals familierelaties, te verbreken? Hoe zien zij de toekomst? Deze verwachtingen dienen uitgesproken te worden, zoals hierboven ook in de literatuur wordt aangegeven. Het is belangrijk dat alle betrokkenen en ook de politie realistische verwachtingen ten opzichte van elkaar hebben. Dat geldt niet alleen voor het hier en nu maar ook voor de (nabije) toekomst (nazorg).

Bemiddeling bij langdurige conflicten

Wanneer er sprake is van (gewelddadige) conflicten binnen families betreft het vaak langdurige, slepende conflicten. Dit is een extra uitdaging voor bemiddeling, want dan komen meerdere incidenten ter sprake, en raken steeds meer personen betrokken (Shapland, 2009). Veel van de door Shapland onderzochte bemiddelingen in langslepende conflicten met meerdere betrokkenen draaiden om zeer complexe en langdurige persoonlijke relaties. Het komt dan regelmatig voor dat meerdere mensen deelnemen, soms oplopend tot 26 deelnemers (Shapland, 2009: 131).¹⁸ In deze conflicten kunnen de gemoederen verhit raken, maar toch kan het simpele feit van rustig met elkaar om tafel zitten al een positief effect hebben op de verhoudingen.

¹⁸ Zie voor meer informatie over praktische aspecten van bemiddelen in groepen: Syroit, 2002 of Thiebout, 2008.

Een bemiddelaar die te maken heeft met een slepend conflict moet erop letten dat het gesprek draait om het actuele misdrijf, niet over andere incidenten in het verleden. Een bijkomend probleem is dan dat daar mogelijk nog andere personen bij betrokken waren dan er op dat moment bij het gesprek aanwezig zijn. Afwezige personen kunnen de uitspraken van de twistende partijen bevestigen noch ontkennen. Daarnaast verschuift de aandacht van de twistende partijen naar de rol van deze personen. Zo wordt het gesprek afgeleid van de onenigheid tussen de twee personen in de bemiddeling. De bemiddelaar moet ervoor zorgen dat het gesprek niet op deze manier een zijweg inslaat. Dit is één manier om met een dergelijke kwestie om te gaan.

Tegelijkertijd meldt Shapland (2009) dat het mogelijk is dat bij een langspepend conflict de voorgaande gebeurtenissen een duidelijke aanleiding vormden voor het gepleegde delict. In dat geval kan het ook nuttig kan zijn om de historie van het conflict aan bod te laten komen in het bemiddelingsgesprek. Hier dient dus een inschatting gemaakt te worden per geval. Voor eer gerelateerd geweld is het van belang een dergelijke afweging te maken.

Een vorm van langdurig conflict in familieverband waarbij vaak bemiddeling wordt toegepast is een echtscheiding. Dit speelt zich op het vlak van civiel recht af in plaats van strafrecht, en er wordt door de overheid gestimuleerd om via bemiddeling op te lossen in plaats van via de rechtbank (Guiaux & Tumewu, 2008). Volgens de auteurs kan het voordelig zijn om bemiddeling toe te passen bij echtscheidingen, omdat de ex-echtgenoten, zeker wanneer er kinderen in het spel zijn, nog gedwongen zijn met elkaar in contact te blijven. Een van de voordelen van bemiddeling is dat meer dan in de rechtszaal wordt gewerkt aan de communicatie tussen partijen, waardoor na de scheiding mogelijk minder snel nieuwe conflicten ontstaan (Brenninkmeijer et al., 2009). Ook spelen er in familie zaken emotionele belangen waarvoor in een bemiddeling meer ruimte is dan in een juridisch proces. Er zijn onderzoeksresultaten waaruit blijkt dat bij een vergelijking tussen echtscheidingen via de rechtbank en via bemiddeling, de partijen zich niet altijd beter aan de gemaakte afspraken houden, maar wel andere positieve neveneffecten optreden. Na een scheiding waarbij bemiddeling is toegepast, hebben ouders vaker contact met de kinderen, gaan ex-partners bij wijzigingen in de afspraken minder snel naar de rechtbank maar lossen het daarbuiten op, en zijn de verhoudingen en communicatie tussen ex-partners op langere termijn beter dan na echtscheidingsprocedures via de rechtbank (Baas, 2003 en Kelly, 2004 zoals geciteerd in Guiaux et al., 2009). Hierbij dient te worden opgemerkt dat deze resultaten mogelijk te wijten zijn aan selectie: dat wil zeggen dat

personen die hun echtscheiding via bemiddeling regelen andere kenmerken hebben dan degenen die hun zaak aan de rechter voorleggen. Het is dus mogelijk dat mensen die voor bemiddeling kiezen, van tevoren al een betere communicatie onderhouden.

De methode LEC EGG

Langdurige conflicten

De ervaring van het LEC EGG leert dat eerconflicten vaak in grote (familie)groepen spelen en dat ze jarenlang kunnen voortsuideren. Bovenstaande aandachtspunten gelden dus ook voor bemiddeling in eerzaken. Sommige families komen dan ook steeds weer in de archieven van het LEC EGG terug. Dan is er bijvoorbeeld na een gewelddadige escalatie een familielid veroordeeld tot een gevangenisstraf, en tegen de tijd dat diegene weer vrijkomt, speelt het conflict weer op. Of iemand is naar aanleiding van een ernstige dreiging naar een andere stad verhuisd, maar komt na enkele jaren een familielid tegen op straat, waardoor de verblijfplaats niet langer geheim is. In dit soort gevallen is het extra belangrijk dat informatie tijdens de eerste politiecontacten goed bewaard is gebleven. Dan kan snel gereageerd worden op nieuwe ontwikkelingen in een zaak. Goede dossiervorming en archivering is dus van groot belang (Janssen, 2009a).

3.5 Conclusie

Bemiddeling in strafrechtelijke context, met politieambtenaren als bemiddelaar, in conflicten waarin sprake is van (eer gerelateerd) geweld en langdurige ruzies, het heeft allemaal invloed op de uitgangspunten van bemiddeling. Vanwege de aard van het conflict, de rol van de bemiddelaar en de context waarin de bemiddeling wordt uitgevoerd, kunnen niet altijd alle principes worden nageleefd. In dit hoofdstuk is nagegaan op welke punten de standaarden zouden moeten worden aangepast om toch te kunnen bemiddelen. Wanneer het teveel problemen oplevert, bijvoorbeeld voor de veiligheid van betrokken personen, kan natuurlijk ook van bemiddeling worden afgezien. Het LEC EGG benadrukt dat elke eerkwestie anders is en dat elke eerkwestie daarom een eigen aanpak nodig heeft. De twistpunten die in dit hoofdstuk zijn beschreven kunnen helpen bij een zorgvuldige overweging van problemen en kansen van bemiddeling in een eerzaak.

4 Bemiddeling in theorie

Op welke principes is het bemiddelen tussen slachtoffers en daders gebaseerd? Om bemiddeling als methode voor conflictoplossing in te zetten bij eer gerelateerd geweld is het belangrijk de onderliggende theorieën te begrijpen. In dit hoofdstuk worden drie criminologische en sociaalwetenschappelijke theorieën besproken: in paragraaf 4.1 het dramaturgische perspectief, in 4.2 groepsdruk en in 4.3 beschaming en integratie. Voor elke theorie worden in vogelvlucht enkele basisvragen beantwoord, en vervolgens worden deze theoretische principes toegepast op eer gerelateerd geweld en op bemiddeling. Aan de hand van een gefingeerde casus worden de theoretische inzichten van praktische voorbeelden voorzien. Dit betreft dus geen bestaande eerzaak, maar een verzonden conflict dat is samengesteld uit onderdelen van de honderden mogelijke eerzaken die jaarlijks bij het LEC EGG binnenkomen. Om het hoofdstuk in te leiden wordt hieronder de casus uitgelicht.

Schets van een eerconflict: gefingeerde casus

Een meisje uit een conservatieve familie met wortels in het Midden-Oosten heeft stiekem contact met een jongen via internet*. Ze chatten vaak op msn en wisselen e-mails en sms'jes uit. Als het meisje op een dag de kamer verlaat zonder het chatprogramma af te sluiten, ziet haar oudere broer wat ze aan het doen is. Hij is woedend en confronteert zijn zusje met haar stiekeme gedrag. Hij wordt zo kwaad dat hij haar zelfs een klap verkoopt. Hij zegt dat dit nog niks is vergeleken met wat hun vader gaat doen als hij dit hoort. Het meisje gaat met dit verhaal naar de politie. Ze is erg bang voor de reactie van haar familie.

**Regelmatig komen bij het LEC EGG zaken binnen waarbij het internet een rol speelt. Dit kan zijn als communicatiemiddel waarlangs bedreigingen worden geuit teneinde een geschonden eer te herstellen, maar het kan ook een bron van eerschending zijn wanneer bijvoorbeeld via internet ongeoorloofd contact ontstaat tussen jongens en meisjes of wanneer bewijsmateriaal (foto's, video) van onzedelijk gedrag online wordt gezet.*

4.1 Dramaturgisch perspectief

Impression management

De manier waarop mensen zich gedragen in het dagelijkse leven is vaak niet willekeurig. Door hun acties willen mensen een bepaald beeld van zichzelf weergeven en een bepaalde boodschap overdragen: ze spelen een rol. De socioloog Goffman beschreef in zijn standaardwerk *The presentation of self in everyday life* (1959) dit theater- ofwel het dramaturgisch perspectief. Goffman gebruikt de metafoer van het theater om de interactie tussen mensen te beschrijven. De centrale vraag van dit theoretische perspectief is dan ook: hoe presenteren mensen zichzelf ten opzichte van elkaar in het dagelijkse leven?

Dat Goffman het theater als metafoor gebruikt wil niet zeggen dat hij het leven als één groot toneelstuk ziet: zijn doel is duidelijk te maken dat de werkelijkheid theatrale kenmerken heeft. Het individu beschrijft hij als een *performer*. Die *performer* doet aan *impression management*, dat wil zeggen dat hij of zij probeert om een geloofwaardig beeld voor omstanders of - beter gezegd - het publiek neer te zetten. Wil die *performance* voor het publiek geloofwaardig zijn, dan moet (vrij vertaald naar Goffman) onder andere goed nagedacht worden over:

- De *setting*, dat wil zeggen de ruimtelijke omgeving, waarbinnen een boodschap wordt overgebracht;
- De houding en verschijning van de *performer*. Hoe zet de performer zich zelf neer? Maakt hij of zij zich heel klein of doet deze persoon zich juist beter of mooier voor dan hij of zij in werkelijkheid is? Is de over te brengen boodschap voor één uitleg vatbaar of is er wellicht nog een diepere laag van betekenis in deze boodschap te herkennen?

Deze elementen moeten met elkaar in balans zijn, wil een individu een geloofwaardige indruk achterlaten bij zijn of haar toehoorders. Goffman merkte echter terecht op dat in veel situaties in het dagelijkse leven mensen lang niet altijd op eigen houtje acteren. Goffman spreekt in dit verband van een team: een groep mensen die samenwerkt. Bovendien delen die mensen een bepaald beeld van de omstandigheden waarin ze zich bevinden. De verschillende activiteiten die een team onderneemt, dienen een consistent geheel te vormen, waarbij voor elk groepslid duidelijk is hoe de verschillende activiteiten zich onderling tot elkaar verhouden. Dat is belangrijk, want als zich dan een vreemde of van de regel afwijkende omstandigheid voordoet, dan weet het team hoe het op moet treden en een en ander kan corrigeren.

Soorten rollen

Goffman trekt de metafoor van het toneel nog verder door. Hij stelt dat de geloofwaardigheid van de *performance* van een team mede afhankelijk is van de vraag of er onderscheid gemaakt kan worden tussen de plek waar de *performance* plaatsvindt, op het toneel ofwel *frontstage*, en de locatie waar deze wordt voorbereid, achter de schermen ofwel *backstage*.

Tot nu toe is steeds een ideale situatie beschreven, waarin alles volgens de regels verloopt. Maar stel nu dat er een kink in de kabel komt? Bijvoorbeeld wanneer een interactie tussen mensen anders uitpakt doordat iemand zich anders gedraagt dan verwacht.

Dit is zeer riskant omdat daardoor de geloofwaardigheid van de *performance* in het geding komt. Verre van ideaal is daarnaast de situatie waarin leden van een team onderling verdeeld zijn en hun interne conflicten ten overstaan van het publiek letterlijk of figuurlijk uitvechten. Het is uiteraard wel zaak dat die interne conflicten worden opgelost. Dergelijke conflicten zijn belangrijk omdat ze de presentatie van het team ter discussie stellen. De discussie die op een dergelijk moment binnen het team ontstaat, gaat dan over het *impression management* van de groep.

Relevantie voor eer gerelateerd geweld

Het behouden van de goede naam of eer van de familie heeft alles te maken met *impression management*. Binnen conservatieve families die vasthouden aan eercodes bestaat een strakke rolverdeling. Wanneer een familielid dan in het openbaar (*frontstage*) afwijkend gedrag vertoont, kan er sprake zijn van eerschendend gedrag. Wanneer de twistende partijen elkaar dan in het openbaar afvallen of zelfs overgaan op geweld, kan het probleem verder escaleren. Een traditionele gemeenschap wordt immers verondersteld een eenheid te vormen, en door dit gedrag wankelt de geloofwaardigheid van de hele familie. Eer gerelateerd geweld kan worden gezien als een *performance* om aan de gemeenschap ofwel het publiek te laten zien dat de eer is hersteld.

Relevantie voor bemiddeling

Bij een bemiddeling komen ook theatrale aspecten naar voren. In feite kan de bemiddeling worden gezien als een *frontstage* overleg tussen betrokken partijen waarin volgens bepaalde regels wordt afgesproken hoe zij in het vervolg weer een geloofwaardig team kunnen vormen. De theatrale aspecten van een bemiddeling kunnen worden ingezet om gewelddadige escalatie te voorkomen of de schade van gepleegd geweld te herstellen. Zo kan de bemiddelaar zijn rol op een bepaalde manier invullen om een optimale uitkomst van het gesprek te bewerkstelligen: de politieagent die in uniform twistende partijen ontbiedt op het bureau en hen duidelijk maakt dat geweld niet zal worden getolereerd, maakt meer indruk op een conservatieve familie dan een agent in burger die gezellig een praatje maakt en een kopje koffie voor iedereen haalt.

Theatrale kenmerken in de praktijk: casus

De ouders en de oudere broer worden voor een bemiddelingsgesprek uitgenodigd op het politiebureau. Ze worden door een agent naar een gespreksruimte gebracht. Enkele minuten later voegt de bemiddelaar zich bij het gezelschap: een politieagent in uniform en van een wat hogere rang. Vervolgens wordt het meisje ook binnengebracht. De bemiddelaar zet de gang van zaken en de regels van de bemiddeling uiteen, en het gesprek kan beginnen. Wanneer beide partijen hun verhaal doen, komen er allerlei emoties naar boven. Het meisje is bang en boos dat haar broer haar heeft geslagen. Ze geeft toe dat ze via internet en telefoon contact heeft met een jongen maar dat ze elkaar nog nooit in het echt hebben ontmoet en dat ze zich netjes heeft gedragen. De broer roept dat ze zich als een hoer gedraagt door zomaar met een vreemde vent aan te pappen, wie weet wat ze allemaal stiekem nog meer doet? De politiebemiddelaar herinnert de aanwezigen eraan dat dreigen met geweld strafbaar is.

4.2 Groepsdruk

Drie vormen van groepsdruk

Groepsdruk is een begrip dat een grote rol speelt bij een gerelateerd geweld en dat ook veel gebruikt wordt in breder verband bij criminologisch en sociaalwetenschappelijk onderzoek. Recentelijk is een overzichtsstudie van dit concept verschenen, die gebruikt is voor dit hoofdstuk: Een studie naar het concept groepsdruk (De Jong & Van Gemert, 2010).

In deze studie wordt door middel van een uitgebreid overzicht van criminologische en sociaalwetenschappelijke theorieën uiteengezet wat groepsdruk is en wordt gezocht naar mogelijkheden voor het individu om zich te onttrekken aan die druk. De Jong & Van Gemert onderscheiden drie vormen van groepsdruk. Dit varieert van onbewuste aanpassing (een individu denkt dat hij zijn eigen keuzes maakt maar baseert deze onbewust toch op de verwachtingen van de groep waartoe hij behoort of wenst te behoren) en impliciete groepsdruk (wanneer een individu zijn gedrag aanpast aan de groep omdat hij denkt dat de groep dit van hem verwacht) en tot slot expliciete groepsdruk (wanneer een individu zich conformeert aan de groep omdat de andere groepsleden hem daartoe dwingen). Mensen kunnen soms in groepsverband extremer gedrag vertonen dan als individu. Wanneer alle groepsleden het idee hebben dat van hen wordt verwacht dat ze dit extreme gedrag vertonen. Dan kan het gebeuren dat de groep als geheel zich extremer gedraagt dan dat afzonderlijke groepsleden eigenlijk zouden willen. Dit verschijnsel wordt impliciete consensus genoemd.

Achieved en ascribed status

De Jong en Van Gemert besteden ook aandacht aan het tot stand komen van groepen of wel groepsvorming. In het geval van eer gerelateerd geweld is dit echter minder relevant, omdat het groepsverband waarin dit geweld plaatsvindt, de familie, een bestaande groep is. Dit is een wezenlijk verschil met dadergroepen zoals jeugdbendes of criminele organisaties die vaker onderwerp zijn van criminologisch onderzoek. In aanvulling op het onderzoek van De Jong en Van Gemert wordt hier enige aandacht besteed aan dit verschil. Het onderscheid is te verduidelijken met behulp van de begrippen *ascribed* en *achieved* status. De sociale status van een individu is gebaseerd op zijn lidmaatschap van sociale groepen. Er zijn groepen waar een individu automatisch vanaf de geboorte bij hoort, zoals de familie, de etnische groep of gender. Dit wordt ook wel *ascribed* status genoemd: het individu wordt tot een bepaalde groep gerekend zonder dat hij of zij daar zelf invloed op heeft. De *achieved* status van een persoon is niet zo vanzelfsprekend: deze moet worden verworven door eigen inspanning. Denk aan de status van het behoren tot een bepaalde beroepsgroep, zoals artsen. Een persoon wordt niet geboren als arts, er moet eerst een opleidingstraject worden afgerond totdat iemand zichzelf tot de medische beroepsgroep mag rekenen.

Individu versus groep

Voor het individu is het niet makkelijk zich te onttrekken aan groepsdruk om bepaald gedrag te vertonen. Indien er sprake is van onbewuste aanpassing of impliciete groepsdruk kan het individu iets veranderen aan zichzelf om niet mee te gaan in het gedrag van de groep, zonder het groepslidmaatschap in gevaar te brengen. Totdat een ander groepslid hiertegen protesteert; dan is er sprake van expliciete groepsdruk. Om zijn positie te kunnen handhaven heeft het individu op dat moment medestanders nodig binnen of buiten de groep. Indien bijval uitblijft, is er het risico van uitsluiting. Een groep als geheel veranderen van buitenaf is volgens De Jong & Van Gemert moeilijk. Het zou zelfs averechts werken, omdat de onderlinge band versterkt wanneer de groep een gemeenschappelijke vijand tegenover zich vindt. De omstandigheden buiten de groep zouden wel kunnen worden beïnvloed, zodat het voor de groep niet meer noodzakelijk is om afwijkend gedrag te vertonen. Dit kan door conventionele groepen te stimuleren zich meer open te stellen voor deviante groepen, door een deviante en een conventionele groep samen te voegen, of door negatieve reacties op de deviante groep vanuit de bredere samenleving te verminderen. Goede groepsleden kunnen worden betrokken bij het uitspreken van afkeuring van de slechte groepsleden, zoals bij de theorie over beschaming.

Relevantie voor eer gerelateerd geweld

Bij eerconflicten kan zowel impliciete als expliciete groepsdruk voorkomen. Aan de hand van de glijdende schaal van eerzuiverende handelingen is dit duidelijk af te leiden. Eerst zullen familieleden proberen een eerschender via impliciete groepsdruk tot de orde te roepen, want hoe minder mensen op de hoogte zijn van een eerschending, des te beter. Wanneer dit mislukt en het conflict verder escaleert tot geweld, is er sprake van expliciete groepsdruk.

Wanneer een burger bang is slachtoffer te worden van eer gerelateerd geweld, is het voor de politie van belang te bepalen hoe reëel die angst is. Is de familie echt in staat geweld te plegen, of verwacht de aangever wellicht een impliciete consensus die er eigenlijk niet is in de betreffende familie? Wanneer er familieleden zijn te vinden die niet eens zijn met geweldpleging, en deze dat uitspreken, kan de impliciete consensus worden doorbroken en wellicht (verder) geweld worden voorkomen.

Relevantie voor bemiddeling

Het startpunt om verandering teweeg te brengen in de groep, is de discussie aan te gaan, bijvoorbeeld door middel van een bemiddeling. Vanwege het neutrale en gestructureerde karakter van een bemiddelingsgesprek, kunnen individuen uitspreken wat zij echt vinden van het gedrag binnen de groep. Groepsleden die het niet eens zijn met het gepleegde geweld kunnen zich uitspreken en daardoor medestanders vinden. Zo kan de impliciete consensus worden doorbroken.

Volgens theorieën is het aanpakken van groepsdruk van buitenaf (nog) moeilijker dan van binnenuit. Dit wijst op het belang van het inzetten van een bemiddelaar uit eigen kring bij eerconflicten. Wanneer het niet lukt om een dergelijke persoon te vinden, kan de bemiddeling worden geleid door de politie. De politie is weliswaar een buitenstaander, maar straalt ook gezag uit en beschikt over een bepaalde vertrouwenspositie. Wanneer de politie de persoon met afwijkende ideeën steunt, kan dit de positie versterken.

Groepsdruk in de praktijk: casus

Na de uitbarsting van hun zoon benadrukken de ouders dat ze zich vooral zorgen maken over de veiligheid van hun dochter. Als ze niet weet wie die jongen is waar ze contact mee heeft, hoe kan ze dan zijn intenties inschatten? Het kan wel een gevaarlijke figuur blijken, die misbruik van haar wil maken. Gedurende het gesprek blijken de ouders het niet eens te zijn met het optreden van hun zoon. Hij heeft op eigen houtje gehandeld. Het belangrijkste voor de ouders is dat hun dochter zo snel mogelijk weer naar huis komt. Eigenlijk is dat ook wat het meisje zelf het liefste wil.

4.3 Beschaming en reïntegratie

Schaamte gebruiken

De Australische criminoloog Braithwaite ziet schaamte als oplossing voor criminaliteit en recidive. In zijn standaardwerk *Crime, shame and reintegration* (1989) zet hij zijn ideeën uiteen. Hij heeft veel navolging gekregen, met name in het kader van herstelrecht of restorative justice. Voor deze paragraaf is daarom ook gebruik gemaakt van recentere publicaties van Braithwaite en geestverwanten, zoals *Restorative justice. Philosophy to practice* (Strang & Braithwaite, 2000) en *Slachtoffer-daderbemiddeling* (Aertsen, 2004).

De vraag die Braithwaite met zijn theorie wil beantwoorden is hoe criminaliteit optimaal kan worden aangepakt en voorkomen. Volgens de auteur is informele sociale controle hierbij cruciaal: 'Crime is best controlled when members of the society are the primary controllers' (1989: 8). Met zijn reïntegratieve shaming theory legt hij waarom deze sociale controle zo belangrijk is, en hoe die precies werkt via het mechanisme van beschaming gecombineerd met reïntegratie. Beschaming is het actieve proces van het teweegbrengen van een gevoel van schaamte bij een persoon die ongewenst gedrag vertoont. Dit gebeurt wanneer significant others ofwel betekenisvolle personen hun afkeuring en minachting voor het ongewenste gedrag uitdrukken. Essentieel is dat deze afkeuring wordt gevolgd door een gebaar van verzoening of heracceptatie, zodat duidelijk is dat niet de persoon wordt afgewezen, maar het gedrag. Braithwaite trekt hierbij een parallel met de opvoeding binnen een liefhebbend gezin. Een kind dat stiekem een koekje uit de trommel heeft gepakt, wordt terecht gewezen, maar daarna niet bestempeld als dief. Het kind wordt – wellicht na een week zonder koekjes – weer voor vol aangezien. Wanneer er reïntegratie in de gemeenschap plaatsvindt, heeft het beschamen een preventieve werking: het maakt afkeuring ten aanzien van die persoon in de toekomst nog mogelijk.

Gemeenschapszin

Het controleren van criminaliteit via beschaming en reïntegratie werkt het beste in een gemeenschap met een hoge mate van interdependentie en met een communautair karakter. Interdependentie verwijst naar de mate waarin mensen participeren in netwerken waarin zij wederzijds afhankelijk zijn om waardevolle doelen te bereiken. Bijvoorbeeld de band van een individu met ouders, burens of een werkgever. Een werknemer is afhankelijk van zijn werkgever om salaris te kunnen verdienen of promotie te kunnen maken, maar de werkgever heeft zijn werknemers evenzeer nodig om het werk goed uit te voeren. Communautair is een samenleving waar individuen nauw verbonden zijn door onderlinge afhankelijkheden. Op allerlei manieren

staan burgers met elkaar in verbinding door wederzijdse hulp en vertrouwen. Een werkgever en een werknemer kunnen bijvoorbeeld naast een professionele relatie tegelijkertijd een familieband hebben.

Relevantie voor eer gerelateerd geweld

De elementen gemeenschap en schaamte zijn zowel essentieel onderdeel van reintegratieve shaming theory als van eer gerelateerd geweld. De gemeenschappen waarin eer gerelateerd geweld plaatsvindt, hebben vaak een sterke gemeenschapszin (interdependentie), individuen zijn op verschillende manieren met elkaar verweven (communautair) en er heerst een strenge sociale controle. In het geval van geweldpleging of -dreiging, komt de negatieve kant van de gemeenschap in beeld. Maar zou diezelfde gemeenschapszin niet kunnen worden ingezet voor een positieve uitkomst? De theorie van Braithwaite is uitermate geschikt om de onderliggende mechanismen van eer gerelateerd geweld te begrijpen, en daardoor ook invalshoeken af te leiden voor preventie of aanpak ervan. Betrokkenen bij een eerconflict veroordelen het gedrag van de geweldpleger, maar niet de persoon. Volgens de theorie zijn juist dergelijke hechte gemeenschappen de ideale omgeving om beschaming succesvol toe te passen.

Relevantie voor bemiddeling

Braithwaite en zijn geestverwanten wijzen op herstelrechtelijke processen zoals bemiddeling als een ideale methode om beschaming in de praktijk uit te voeren. De omringende gemeenschap of familieleden moeten dan betrokken worden bij de bemiddeling, en daar hun afkeuring over misdragingen uitspreken. Het is dan aan de bemiddelaar om in de gaten te houden dat dit op een systematische en constructieve manier gebeurt. Daders en slachtoffers dienen gelijkelijk aan het woord te komen en zij moeten ook weer in de gemeenschap worden opgenomen. Dit zou een mooie manier kunnen zijn om die sociale controle om te buigen in de goede richting. Alle betrokkenen denken mee en werken mee aan een oplossing voor het conflict. Als dader en slachtoffer weer in de gemeenschap worden opgenomen, kunnen alle betrokkenen ook in de toekomst erop toezien dat de afspraken uit de bemiddeling worden nageleefd. En, zoals Braithwaite verwacht, kan dit niet alleen op individueel niveau maar ook op maatschappelijk vlak een preventieve werking hebben.

Beschaming in de praktijk: casus

De politie benadrukt dat het meisje alleen kan terugkeren naar huis als de familie garandeert dat er geen geweld tegen haar zal worden gebruikt. Daarop spreken de ouders een hartig woordje met hun zoon: ze stellen zijn bezorgdheid over de veiligheid van zijn zus op prijs, maar hij had haar nooit mogen slaan. Als hij belooft dit niet meer te zullen doen, zal het meisje geen aangifte doen van mishandeling. Er worden afspraken gemaakt over de veiligheid van het meisje: de politie houdt een vinger aan de pols. Met een ondertekening van de gemaakte afspraken wordt de bemiddeling beëindigd. De familie keert herenigd huiswaarts.

4.4 Conclusie

Er zijn verschillende sociaalwetenschappelijke theorieën toepasbaar op de mechanismen van bemiddeling. De in dit hoofdstuk besproken theorieën zijn gebruikt om een licht te werpen op de theatrale aspecten van een bemiddelingsgesprek, de invloed van groepsdruk bij het bemiddelen in eerconflicten, en de onderliggende ideeën over beschaming en reïntegratie die bij bemiddeling kunnen worden toegepast. Met deze verdiepende inzichten en de vertaling naar casuïstiek kunnen praktische aanwijzingen voor toepassing van bemiddeling in eerzaken worden afgeleid. In het nu volgende hoofdstuk worden de verschillende aanwijzingen uit dit rapport op een rij gezet. Een overzicht met een samenvatting van de hier beschreven theorieën is in de bijlage opgenomen.

5 Politie, eorzaken en bemiddeling

Het onderwerp van dit rapport is bemiddeling: wat betekent het in de praktijk en welke theoretische noties zijn van belang? En de centrale vraag: zijn deze inzichten bruikbaar in de politieke aanpak van eer gerelateerd geweld? De belangrijkste bevinding is dat er geen literatuur is, waarin de vraag naar mogelijkheden voor bemiddeling in eerzaken en de rol van de politie centraal staat. Met dit rapport is getracht meer inzicht te geven in de factoren die van belang kunnen zijn bij de overweging om al dan niet te bemiddelen in een eerconflict en rol van de politie daarbij. In dit slothoofdstuk worden die aandachtspunten nog eens op een rijtje gezet. In de eerste paragraaf wordt uitgelegd dat daarbij gebruik wordt gemaakt van de in politiekringen bekende zeven gouden W's. In de tweede paragraaf volgt dan een vragenlijst die kan helpen bij het nemen om wel of niet tot bemiddeling over te gaan.

5.1 De zeven gouden W's

Wat zijn de gouden W's?

Wanneer kan in een eerzaak bemiddeld worden? Waar moet op worden gelet bij de toepassing van bemiddeling in eerzaken? Een standaard recept voor een succesvol bemiddelingsgesprek dat aan alle dreiging een eind maakt, bestaat niet. Uit de behandelde onderwerpen in dit rapport zijn wel belangrijke aandachtspunten te destilleren. Dit zijn punten ter overweging bij het nemen van de beslissing of er moet worden bemiddeld, en zo ja, waaraan moet worden gedacht bij de voorbereiding, wanneer er bemiddeld gaat worden, wie dat moet doen, wie er bij aanwezig dienen te zijn, waarover gesproken wordt, en waar het gesprek gaat plaatsvinden. Kortom, tal van vragen zijn denkbaar en relevant. Om een en ander overzichtelijk te houden en aan te sluiten bij de politiepraktijk wordt gebruik gemaakt van de zeven gouden W's: waarom, waartoe, waarmee, wanneer, wie, wat en waar?

De zeven gouden W's en bemiddeling in eerzaken

De gouden W's zijn als volgt vertaald naar de bemiddelingspraktijk:

- WAARMEE begin je?
- WAAROM en WAARTOE ga je bemiddelen?
- WANNEER wordt er bemiddeld?
- WIE bemiddelt, en WIE zijn aanwezig bij de bemiddeling?
- WAT is het onderwerp van het bemiddelingsgesprek?
- WAAR vindt de bemiddeling plaats?

5.2 Wel of niet bemiddelen?

Vragen en tips

Nu volgt een overzicht van vragen en enkele tips (vergelijk de opzet van de checklist eer gerelateerd geweld) die kunnen helpen bij het nemen van de beslissing om wel of niet tot bemiddeling over te gaan en wat daar dan onder verstaan dient te worden. Deze aandachtspunten zijn zowel afkomstig uit de checklist van het LEC EGG als uit de in dit rapport beschreven literatuur. Zoals in de inleiding bij dit rapport al met klem werd aangegeven: een blauwdruk valt niet te geven, maar deze lijst moet de gebruiker helpen om een kritische afweging te maken over de (on)mogelijkheden van inzet van bemiddeling.

WAARMEE begin je?

Treed nooit overhaast op!

Gehaastheid vergroot nu eenmaal de kans op ‘ongewenste verrassingen’ tijdens de uitvoering van de bemiddeling.

Maak een overzicht van de reeds verzamelde informatie.

Welke informatie ontbreekt en hoe zou die alsnog ingewonnen kunnen worden?

Kan met betrokkenen van tevoren een apart gesprek worden gevoerd?

In een voorgesprek kan nog belangrijke informatie aan de oppervlakte komen. Bovendien biedt een dergelijk gesprek de kans om een inschatting te maken van de emotionele staat en verwachtingen van betrokkenen.

Zijn de voorwaarden en consequenties van tevoren duidelijk gemaakt aan alle betrokkenen?

Hiervoor is al aangegeven dat het belangrijk is om goed in beeld te hebben wat elke deelnemer voor verwachtingen van de eventuele uitkomst van de bemiddeling heeft.

Overschat nooit de eigen kennis.

Is er hulp van een deskundige (bijvoorbeeld op cultureel gebied of inzake bemiddeling) nodig? Vraag via contactpersonen eer gerelateerd geweld in de eigen regio of ondersteuning van het LEC EGG noodzakelijk is.

Kunnen betrokkenen daadwerkelijk met elkaar in gesprek gaan, dat wil zeggen kunnen zij fysiek in elkaars nabijheid verblijven?

Soms is het verstandiger om voor een vorm van een indirecte bemiddeling te kiezen, bijvoorbeeld door pendelbemiddeling of door het schrijven van een brief.

In hoeverre kan vertrouwelijkheid worden gegarandeerd?

Wees er alert op dat de politie informatie over misdrijven niet kan negeren en houdt er rekening mee dat door toedoen van de bemiddeling niet alsnog vertrouwelijke informatie bij derden terecht komt, waardoor een (eer) conflict nog verder kan escaleren.

Is er sprake van een horizontale verhouding tussen beoogde bemiddelaar en twistende partijen?

Denk goed over de positie van de politieambtenaar, indien deze de rol van bemiddelaar op zich neemt: hij of zij is nu eenmaal geen neutrale buitenstaander. Zoals hiervoor al is aangegeven kunnen zich situaties voordoen, waarin een politieambtenaar handelend moet optreden, wanneer bijvoorbeeld informatie over een misdrijf aan het licht komt. De vraag is ook hoe het met de verhoudingen tussen de andere deelnemende partijen is gesteld: kan inderdaad iedereen op gelijke voet aan het bemiddelingsgesprek deelnemen?

Is er naast het afkeuren van ongewenst gedrag voldoende aandacht voor de reïntegratie van de persoon in de groep?

Tijdens het gesprek zal gesproken worden over thema's die gevoelig liggen. Het is echter zaak om als negatief ondervonden gedrag te bespreken en daarbij niet de betrokken persoon als het ware af te schrijven. Dan wordt het immers moeilijk om na afloop sociale relaties intact te houden.

Is er een mogelijkheid om afspraken concreet te maken, en meteen op papier te zetten?

Wanneer afspraken helder en eenduidig worden vastgelegd, dan wordt het karakter van de bemiddeling ook minder vrijblijvend en wordt het moeilijker voor deelnemers om onder gemaakte afspraken uit te komen.

Denk goed na over de eigen presentatie!

Wie alle voorgaande punten serieus neemt, dient dat ook in de presentatie als rol van bemiddelaar te laten uitkomen. Van tevoren moet zijn nagedacht over de houding en rol, met andere woorden de *performance*, van de bemiddelaar: de presentatie moet stroken met de inhoudelijke overwegingen en doelen van de bemiddelaar.

WAAROM en WAARTOE ga je bemiddelen?

Wat is de doelstelling?

Bijvoorbeeld het vergoeden van schade, het verwerken van leed, of samen vreedzaam verder leven in de toekomst?

Wat zijn de verwachtingen van de deelnemers over de bemiddeling?

Hoe zien zij de toekomst?

Hoe zou dit conflict worden aangepakt als er slechts autochtonen bij betrokken waren?

Met andere woorden: hoe groot is de invloed van de factor cultuur?

Zijn er wellicht ook andere verklaringen voor het gerezen probleem te vinden (bijvoorbeeld psychologische), waarmee tijdens de bemiddeling rekening moet worden gehouden?

Hoe wordt toegezien op de naleving van gemaakte afspraken?

Wat moet er concreet gebeuren en wie moet dat dan doen?

Wat gebeurt er na de bemiddeling, is er nagedacht over nazorg?

Wat moet er concreet gebeuren en wie moet dat dan doen?

WANNEER wordt er bemiddeld?

In welke fase van het conflict?

Bijvoorbeeld bij angst voor eer gerelateerd geweld, wanneer er nog geen dreigementen zijn geuit. Dan zou bemiddeling een preventief karakter hebben. Bemiddeling zou ook plaats kunnen vinden als er gedreigd is met geweld of wanneer daadwerkelijk geweld gepleegd is. Dan heeft het de functie om (verder) geweld te voorkomen.

In welke fase van de justitiële keten?

Bijvoorbeeld tijdens de opsporingsfase (onvoorwaardelijk politiesepot of halt, bij lichte overtreding) of de vervolgingsfase (als voorwaarde voor sepot). Ook zijn vormen van bemiddeling bekend tijdens de rechtszaak (bij uitstel van vonniswijzing of als bijzondere voorwaarde) en tijdens de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf (voorwaarde voor invrijheidsstelling).

WIE bemiddelt?

Kennen betrokkenen een persoon die geschikt is om te bemiddelen?

Is er iemand uit eigen familie of gemeenschap die het vertrouwen en respect van alle deelnemende partijen geniet, dus ook van de bemiddelaar?

Is het wenselijk om een professionele bemiddelaar in te zetten of een vrijwilliger?

Aan welke eisen moet de bemiddelaar voldoen? Is het te behandelen probleem dermate complex dat het nodig is om een professional met een gedegen opleiding en kwalificaties in te zetten? Wat leven er verder voor verwachtingen? Verstrekt hij of zij min of meer vrijblijvend adviezen? Of wordt verwacht dat de bemiddelaar het gehele proces begeleidt? Vertegenwoordigt de bemiddelaar ook een bepaalde organisatie of groep? Een vrijwilliger kan in principe niet namens de politie optreden als bemiddelaar.

Is inzet van een (gespecialiseerde) politieambtenaar als bemiddelaar wenselijk?

Gaat het bijvoorbeeld om zaken waarbij vertrouwelijke politieinformatie in het spel is, die niet met derden gedeeld kan worden? In hoeverre is het nodig dat de betreffende politieambtenaar specialistische ervaring heeft op het terrein van eer gerelateerd geweld of bemiddeling?

Is de bemiddelaar onafhankelijk?

Heeft hij of zij geen persoonlijke band heeft met de twistende partijen? En is de bemiddelaar onafhankelijk in de zin dat hij of zij beide partijen gelijk behandelt?

Heeft de bemiddelaar voldoende gezag en draagvlak bij betrokkenen?

Alleen een bemiddelaar met draagvlak kan respect en vertrouwen winnen van deelnemende partijen. Daarbij hoort ook dat de bemiddelaar zich in kan leven in de leefwereld van de twistende partijen en dus 'cultureel sensitief' is. In verband met draagvlak is het ook verstandig om na te denken over het wel of niet inzetten van een bemiddelaar uit dezelfde etnische groep. Aan de ene kant is het mogelijk dat betrokken zich daardoor prettig voelen, aan de andere kant is het niet ondenkbaar dat deelnemers het vervelend vinden 'de vuile was' buiten te hangen bij iemand met dezelfde etnische achtergrond. Denk ook na over inzet van mannelijke of vrouwelijke bemiddelaars.

WIE zijn aanwezig bij de bemiddeling?

Is er sprake van vrijwillige deelname of dwang?

Denk bijvoorbeeld aan dwang van familie- of andere groepsleden om wel of niet bij de bemiddeling aanwezig te zijn.

Zitten de juiste mensen aan tafel?

Hebben degenen die in gesprek gaan ook de bevoegdheid om beslissingen te nemen, beschikken zij over voldoende invloed binnen hun gemeenschap of familie?

Is de machtsbalans tussen de deelnemers in evenwicht?

Zijn de partijen in staat tot het nemen van eigen beslissingen? Zie in dit verband ook wat hier eerder is besproken over horizontale verhoudingen.

Waak voor de 'drama-driehoek' en andere rolinvullingen!

Probeer te voorkomen dat betrokkenen en de bemiddelaar in de rollen van 'aanklager', 'slachtoffer' en 'redder' schieten. Zitten er daadwerkelijk dader(s) en slachtoffer(s) aan tafel of hebben betrokkenen over en weer elkaar leed berokkend? Wees dus alert om de rolverdeling niet te snel zwart-wit in te kleuren.

Betreft het een intercultureel conflict of speelt het binnen één gemeenschap?

Denk daarbij niet alleen aan het verschil autochtoon – allochtoon, maar ook bijvoorbeeld Turks – Koerdisch of Turks – Marokkaans.

Is er sprake van taalproblemen?

Moet er een tolk worden ingeschakeld?

Zijn er meerdere deelnemers bij de bemiddeling betrokken?

Groepen kennen nu eenmaal een andere dynamiek dan sociale interactie tussen individuen. Denk bij meerdere personen of groep(en) altijd na over de aard van de relatie: gaat het om familierelaties of andere duurzame relaties? Of betreft het bijvoorbeeld een conflict tussen zakenpartners? Verder is de vraag van belang of iedereen op de hoogte is van de eerschen- ding of dreigend (gewelddadig) eerherstel en bij wie in de groep het gezag ligt. Is de groep het unaniem eens over wat er is voorgevallen en het doel dat nu door middel van bemiddeling gerealiseerd moet worden of bestaat hierover verdeeldheid? Is er wellicht sprake van groepsdruk, bijvoorbeeld om bepaalde afspraken wel of niet te accepteren? Bevinden alle belangheb- benden zich in Nederland?

WAT is het onderwerp van het bemiddelingsgesprek?

Waarvoor is de eer geschonden?

Om welke concrete (nagelaten) handeling, gedrag of attitude gaat het? Is bij de eerschending de wet overtreden? Wat is de rol van bij de bemiddeling betrokken personen daar bij geweest? Bijvoorbeeld dader, slachtoffer of beiden? Tonen betrokkenen verantwoordelijkheid voor hun gedragingen?

Is er al iets ondernomen om de eer te herstellen?

Wat hebben betrokkenen al ondernomen en is daarbij de wet overtreden? Wat is de rol van bij de bemiddeling betrokken personen daar bij geweest? Bijvoorbeeld dader, slachtoffer of beiden? Tonen betrokkenen verantwoordelijkheid voor hun gedragingen?

Welke mogelijkheden zien betrokkenen om het gerezen probleem te verhelpen?

Kan er een vreedzame, legale manier van eerherstel worden gevonden?

Is het veilig om te bemiddelen?

Hoe groot is de kans op (dreigend) geweld?

Betreft het een langdurig conflict?

Is het nodig om de aandacht te focussen op het actuele probleem of dient de gehele historie van het conflict te worden besproken?

WAAR vindt de bemiddeling plaats?

Heeft de gekozen locatie een betekenis voor betrokkenen? Gaat het om neutraal terrein zoals een politiebureau of is het een betekenisvolle plek, zoals een gemeenschapshuis of een gebedshuis?

Kan de bemiddeling op het politiebureau plaatsvinden?

Een politiebureau kan een goede locatie zijn om veiligheidsredenen. Bovendien staat de politie boven alle partijen en een politiebureau is dan ook neutraal terrein. Houdt er rekening mee dat betrokkenen dit mogelijk anders zien.

Spelen veiligheidsaspecten een rol bij de keuze voor een locatie?

Kunnen twistende partijen in één ruimte worden geplaatst? Wordt men niet door derden gezien of gehoord tijdens het gesprek?

Literatuur

Aertsen, I., *Slachtoffer-daderbemiddeling. Een onderzoek naar de ontwikkeling van een herstelgerichte strafrechtspleging*, Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2004.

Akinbingöl, O.F., *Verleiding en rechtvaardiging. 'Neutraliseringstechnieken' van Turkse delinquenten in Nederland*, Amsterdam: Stadsuitgeverij, 1998.

Bakker, M., Emaus, J., Iest, K. & B. de Vries, *Ethische en andere dilemma's bij mediation naast rechtspraak*, Landelijk bureau mediation naast rechtspraak, 2008.

Bergh, G. van den, Interculturele bemiddeling. Overbruggen van codeverschillen bij conflicten, in: *Tijdschrift voor Conflictantering*, 2, 2010: 41-43.

Braithwaite, J., *Crime, shame and reintegration*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

Brenninkmeijer, A.F.M., Bonenkamp, H.J., Oyen, K. van, Prein, H.C.M. & P. Walters (red.), *Handboek mediation*, Derde herziene druk, Den Haag: Sdu Uitgevers, 2005.

Brenninkmeijer, A.F.M., Bonenkamp, H.J., Oyen, K. van & H.C.M. Prein (red.), *Handboek mediation*, Vierde herziene druk, Den Haag: Sdu Uitgevers, 2009.

Driessen, D., Janssen, J., Timmer W. & J.M. ten Voorde, Aanpak van eergelateerd geweld in de politiepraktijk, in: *Tijdschrift voor de Politie*, jg. 73/nr. 1, 2011.

Eck, C. van, *Door bloed gezuiverd. Eerwraak bij Turken in Nederland*, Amsterdam: Bert Bakker, 2001.

Ermers, R., *Eer en eerwraak. Definitie en analyse*, Amsterdam: Bulaaq, 2007.

Feelders, B.P.M., *Same same, but different: mediation and cross-cultural conflicts*, Nederlands Mediation Instituut NMI, 2007.

Fellegi, B., De impact van herstelrecht verklaard. De wisselwerking tussen moraliteit, neutralisatie, schaamte en sociale bindingen, in: *Tijdschrift voor Herstelrecht*, (8) 3, 2008: 37-51.

Ferwerda, H. & I. van Leiden, *Eerwraak of eergelateerd geweld? Naar een werkdefinitie*, Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke, 2005.

Frerks, G. et al., *Mediation is volwassen! Actuele toepassingen en ontwikkelingen*, Apeldoorn: Maklu, 2008.

Frerks, G. et al., *Reflectie op mediation*, Apeldoorn: Maklu, 2009.

Ginat, J., *Blood revenge: family honor, mediation and outcasting*, 1997.

Goffman, E., *The presentation of self in everyday life*, New York: Doubleday Anchor Books: 1959.

Guiaux, M. & M. Tumewu, *Mediation Monitor 2008. Tussenrapportage*, Den Haag: WODC, 2008.

Guiaux, M., Zwenk, F. & M. Tumewu, *Mediation Monitor 2005-2008. Eindrapportage*, Den Haag: WODC, 2009.

Gunther Moor, L. & B. van Stokkom (red.), *Herstelrechtelijke politiepraktijken in Nederland en België*, Dordrecht: Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie, 2009.

Helpdesk Privacy & Programmabureau Eergerelateerd Geweld, *Eergerelateerd geweld en ernstige dreiging. Privacyaspecten bij de aanpak van eergerelateerd geweld en ernstige dreiging*, Den Haag: Ministerie van Justitie en Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2008.

Hilhorst, P., Eerwraak en bemiddeling, *De Volkskrant*, 3 februari 2001, Reflex p. 1.

Hofstede, G., *Allemaal andersdenkenden. Omgaan met cultuurverschillen*, Amsterdam: Contact, 1991.

Jansen, M., Meijer, S. & K. Bongers, *Buurtbemiddeling in perspectief. Een praktijkevaluatie*, Utrecht: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2010.

Janssen, J. e.a., *De eerste tussenrapportage pilot 'Eer gerelateerd geweld'*, Den Haag: Politie Haaglanden, 2005.

Janssen, J., *Instream en vroegherkenning van mogelijke eorzaken bij de politie. Een onderzoek naar casuïstiek uit 2006. Deelrapport 1*, Den Haag: Ministerie van Justitie, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, LEC EGG, 2008a.

Janssen, J., *Je eer of je leven? Een verkenning van eorzaken voor politieambtenaren en andere professionals*. Tweede herziene druk, Den Haag: Stapel & De Koning, 2008b.

Janssen, J., *Analyse van mogelijke eorzaken. Het gebruik van de checklist en inzet van externe deskundigen. Deelrapport 2*, Den Haag: Ministerie van Justitie, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en LEC EGG, 2009a.

Janssen, J., Koffie verkeerd, in: Decorte, T. & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, Leuven/Den Haag: Uitgeverij Acco, 2009b: 532-533.

Janssen, J., Overeenkomsten én verschillen tussen huiselijk en eerge-relateerd geweld, in: *Justitiële Verkenningen*, jrg 36, nr. 8, 2010: 115-125.

Janssen, J. & R. Sanberg, *Mogelijke eorzaken nader bekeken. Een onderzoek naar casuïstiek uit 2006. Deelrapport 3*, Den Haag: Ministerie van Justitie, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en LEC EGG, 2010.

Jong, J. de & F. van Gemert, *Een studie naar het concept groepsdruk*, Amsterdam / Den Haag: Vrije Universiteit / WODC, 2010.

Kalff, S. & M. Uitslag, *Het hoe en wat van mediation*, Utrecht: Hogeschool Utrecht, 2008a.

Kalff, S. & M. Uitslag, Gedwongen vrijwilligheid, in: Frerks, G., Jongbloed, T., Kalff, S., Potters, L., Schonewille, F & M. Uitslag (red.), *Mediation is volwassen! Actuele toepassingen en ontwikkelingen*, Apeldoorn-Antwerpen: Maklu, 2008b: 145-150.

Kleijer-Kool, L., Schaamtecultuur of schaamteloosheid? (On)mogelijkheden voor bemiddeling, in: *Tijdschrift voor Herstelrecht*, (6) 4, 2006: 20-33.

Lochs, M., *Bemiddeling in het Nederlandse strafproces. De mogelijkheden van slachtoffer-daderbemiddeling in het Nederlandse strafproces*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers, 2010.

Ludbrook, R., Jeugdstrafrecht naar Nieuw-Zeelands model. Een door herstelrecht geïnspireerde benadering, in: *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2010, nr. 2: 46-54.

- Mason, A., Restorative justice: courts and civil society, in: Strang, H. & J. Braithwaite (red.), *Restorative justice. Philosophy to practice*, Aldershot: Ashgate Dartmouth, 2000: 1-10.
- Montréal, H.F.E. & A.W. Oosterman (red.), *Mediation en vertrouwelijkheid*, Derde herziene druk. Den Haag: Sdu Uitgevers, 2009.
- Oenema, J. & A. van Dijke, Bemiddeling: tussen hulpverleners en onderhandelen, in: Van Dijke, A. & L. Terpstra (red.), *De dochters van Zahir. Tussen traditie en wereldburgerschap*, Amsterdam: Uitgeverij SWP, 2010: 153-170.
- Özcan, G., Eijma, J. van & I. Bozkir, *Eindverslag 'Van huis uit'. Preventieve bemiddeling voor geïsoleerde gemeenschappen*. Den Haag: Stichting Mooi, s.d.
- Pel, M., *Mediation en vertrouwelijkheid*, Sdu Uitgevers, 2004.
- Pemberton, A., De Nederlandse slachtoffer-dader gesprekken. Een theoretische verkenning, in: *Tijdschrift voor Herstelrecht*, (7) 4, 2007: 37-52.
- Pennell, J., Vergroten van de cirkel. Waarborg voor veiligheid van moeders en hun kinderen, in: *Tijdschrift voor Herstelrecht*, (7) 4, 2007: 12-30.
- Pinto, D., *Interculturele communicatie. Dubbel perspectief door de drie-stappenmethode voor het doeltreffend overbruggen van cultuurverschillen*, Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 1994.
- Potters, L., Niet gemotiveerd, gewelddadig of moeilijk: enkele overwegingen, in: Frerks, G. et al. (red.), *Mediation is volwassen! Actuele toepassingen en ontwikkelingen*, Apeldoorn: Maklu, 2008: 163-178.
- Prein, H.C.M., Man-vrouwverschillen bij mediation, in: Brenninkmeijer, A.F.M., Bonenkamp, H.J., Oyen, K. van, Prein, H.C.M. & P. Walters (red.), *Handboek mediation*, Derde herziene druk, Den Haag: Sdu Uitgevers, 2005: 157-162.
- Prein, H.C.M. & D. Della Noce, Mediation en huiselijk geweld, in: *Tijdschrift Conflictantering*, 5, 2007: 68-69
- Schijndel, R. van, *Confidentiality in Victim-Offender Mediation*, Apeldoorn: Maklu Uitgevers, 2009.
- Shadid, W.A., *Grondslagen van interculturele communicatie. Studieveld en werkerrein*, Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 1998.

Shapland, J., Restorative justice conferencing in the context of community policing, in: Gunther Moor et al. (red.), *Restorative Policing*, Antwerpen: Maklu, 2009.

Spapens, A. C., *Bemiddeling tussen dader en slachtoffer: bemiddelingsvormen voor, tijdens en na het strafproces*, Den Haag: Ministerie van Justitie, 2000.

Steketee, M., Woerds, S. ter, Moll, M. & H. Boutellier, *Herstelbemiddeling voor jeugdigen in Nederland. Een evaluatieonderzoek naar zes pilotprojecten*, Assen: Van Gorcum, 2006.

Strang, H. & J. Braithwaite (red.), *Restorative justice. Philosophy to practice*, Aldershot: Ashgate Dartmouth, 2000.

Sykes, G. & D. Matza, Techniques of Neutralization. A Theory of Delinquency, in: *American Sociological Review*, 22(6), 1957: 664-670.

Syroit, J., *Interventies in groepen. Conflictantering en mediation*, Heerlen: Open Universiteit Nederland, 2002.

Thiebout, M., *Groepsmediation. Dynamiek, procesontwerp en werkvormen*, Rotterdam: Nederlands Mediation Instituut, 2008.

Timmer, W., *De politie dichterbij all(ochton)e burgers. Een onderzoek naar multi-etnisch politiewerk*, Den Haag: Politie Haaglanden, 2003.

Ufkes, E.G., *Neighbor-to-neighbor conflicts in multicultural neighborhoods*, Proefschrift Universiteit Groningen, Kurt Lewin Institute Dissertation Series, 2011.

Vogels, R.J.M. & Van der Zeijden, P. Th., *De stand van mediation in Nederland*, Zoetermeer: Status, 2010.

Vries, B.A. de, Culturele diversiteit, in: Brenninkmeijer et al. (red.), *Handboek mediation*, Den Haag: SDU, 2005: 139-156.

Walgrave, L., Restorative justice and the republican theory of criminal justice: an exercise in normative theorising on restorative justice, in: Strang, H. & J. Braithwaite (red.), *Restorative justice. Philosophy to practice*, Aldershot: Ashgate Dartmouth, 2000: 165-184.

Walgrave, L., Herstel in het jeugdrecht, in: *Tijdschrift voor Herstelrecht*, (6) 4, 2006: 8-19.

Wierema, S., *Mediation, een interculturele oplossing? Een onderzoek naar de toepasbaarheid van mediation op interculturele conflicten*, Afstudeerscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, 2005. geraadpleegd 12 oktober 2010 http://www.nmi-mediation.nl/over_mediation/bibliotheek/scripties.php

Witzig, S., 'Erfolgreiche Konfliktbearbeitung unter Berücksichtigung interkultureller Aspekte', paper gepresenteerd op het congres *Zwangsheirat, Hintergründnisse, Herausforderungen, Handlungsstrategien*, te Zürich, 9 december 2010.

Yesilgöz, Y., *Allah, Satan en het recht. Communicatie met Turkse verdachten*, Arnhem: Gouda Quint, 1995.

Bijlage: Samenvatting bemiddeling in theorie

	Theater	Groepsdruk	Beschaming
Bron	Goffman, <i>The presentation of self in everyday life</i> , 1959.	De Jong & Van Gemert, <i>Een studie naar het concept groepsdruk</i> , 2010.	Braithwaite, <i>Crime, shame and reintegration</i> , 1989.
Centrale vraag	Hoe presenteren mensen zichzelf aan elkaar in het dagelijkse leven?	Wat is groepsdruk en hoe kan een individu zich hieraan onttrekken?	Hoe kan het mechanisme van beschaming en reïntegratie worden ingezet om criminaliteit aan te pakken en te voorkomen?
Centrale stelling	<p>Het individu is een <i>performer</i>. Die <i>performer</i> doet aan <i>impression management</i>: probeert een geloofwaardig beeld voor zijn publiek neer te zetten. Mensen presenteren zichzelf meestal in groepsverband, ofwel in een team. Plek waar de <i>performance</i> plaatsvindt, is op het toneel (<i>frontstage</i>). Plek waar deze wordt voorbereid is achter de schermen (<i>backstage</i>).</p> <p>In een team bestaan afspraken over de gezamenlijke <i>performance</i>. Wanneer mensen in het openbaar hiervan afwijken, of wanneer teams die tegenover elkaar een bepaalde machtsverhouding hebben, zich op een andere manier gedragen dan verwacht, komt de geloofwaardigheid van de <i>performance</i> van het team op de tocht te staan.</p>	<p>Drie vormen van groepsdruk: Onbewuste aanpassing (een individu conformeert zich onbewust aan de verwachtingen van de groep waartoe hij behoort of wenst te behoren)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Impliciete groepsdruk (een individu past zijn gedrag aan de groep aan omdat hij denkt dat de groep dit van hem verwacht) • Expliciete groepsdruk (een individu conformeert zich aan de groep omdat andere groepsleden hem daartoe dwingen). <p>Ontsnappen aan groepsdruk is lastig. Bij onbewuste aanpassing of impliciete groepsdruk moet individu zichzelf veranderen. Bij expliciete groepsdruk heeft het individu medestanders nodig binnen of buiten de groep.</p> <p>De groep als geheel veranderen van buitenaf is moeilijk, en kan averechts werken. Omstandigheden buiten de groep kunnen worden beïnvloed:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conventionele groepen stimuleren zich open te stellen • Samenvoegen deviante en conventionele groep • Negatieve reacties op de deviante groep verminderen. • ‘Goede’ groepsleden betrekken bij verantwoording ‘slechte’ groepsleden (zoals bij beschaming) 	<p>Criminaliteit kan het beste beheerst worden via beschaming en reïntegratie.</p> <p>Beschaming is het actieve proces van het tweevlegbrengen van een gevoel van schaamte bij een persoon die ongewenst gedrag vertoont. Dit gebeurt wanneer betekenisvolle personen hun afkeuring voor bepaald gedrag uitdrukken. Deze afkeuring wordt gevolgd door een gebaar van verzoening, zodat duidelijk is dat niet de persoon wordt afgewezen, maar het gedrag. Deze reïntegratie in de gemeenschap werkt preventief: ook in de toekomst is afkeuring mogelijk. Dit werkt optimaal in een gemeenschap met een hoge mate van interdependentie en met een communitair karakter.</p> <p>Interdependentie is de mate waarin mensen participeren in netwerken waarin zij afhankelijk van elkaar zijn om waardevolle doelen te bereiken. Bijvoorbeeld de band met ouders, burens of een werkgever.</p> <p>Communitair is een samenleving waar individuen nauw verbonden zijn door onderlinge afhankelijkheden. Op allerlei manieren staan burgers met elkaar in verbinding door wederzijdse hulp en vertrouwen.</p>

	Theater	Groepsdruk	Beschaming
Eer gerelateerd geweld	<p>Het behouden van de goede naam of eer van de familie is <i>impression management</i>. Wanneer een familielid in het openbaar (<i>frontstage</i>) afwijkend gedrag vertoont, kan er sprake zijn van eerschendend gedrag.</p> <p>Een traditionele familie wordt verondersteld een eenheid te vormen, hierdoor wankelt door dit gedrag de geloofwaardigheid van de hele familie. Door middel van eer gerelateerd geweld laat men zien aan het publiek dat de eer is hersteld.</p>	<p>Eer gerelateerd geweld is een vorm van expliciete groepsdruk.</p> <p>Wanneer iemand bang is voor eer gerelateerd geweld, wordt mogelijk een impliciete consensus verwacht die er eigenlijk niet is. Wanneer er familieleden zijn die niet eens zijn met geweld, kan de impliciete consensus worden doorbroken en mogelijk (verder) geweld worden voorkomen.</p>	<p>Interdependentie en een communair karakter zijn ook essentieel onderdeel van van eer gerelateerd geweld. Gemeenschappen waarin eer gerelateerd geweld plaatsvindt, hebben vaak een sterke gezamenlijke sociale controle.</p>
Bemiddeling	<p>Bij een bemiddeling komen ook theatrale aspecten naar voren. Dit kan worden gebruikt om een optimale oplossing te bereiken. Bemiddeling is een <i>frontstage</i> overleg tussen betrokken partijen, waarin wordt afgesproken hoe zij naar buiten zullen treden om weer een geloofwaardig team te zijn. De bemiddelaar kan een bepaalde rol benadrukken: de politieagent die in uniform familieleden ontbiedt op het bureau en hen duidelijk maakt dat geweld niet zal worden getolereerd, maakt meer indruk dan een agent in burger die een praatje maakt en een kopje koffie voor iedereen haalt.</p>	<p>Vanwege impliciete consensus kan het zijn dat de groep zich extremer gedraagt dan afzonderlijke groepsleden eigenlijk willen, omdat zij allemaal het idee hebben dat van hen wordt verwacht dit extreme gedrag te vertonen. Bij bemiddeling kunnen individuen uitspreken wat zij echt vinden van het gedrag binnen de groep en zo de impliciete consensus doorbreken. Groepsleden die het niet eens zijn met het gedrag kunnen op deze manier medestanders vinden.</p>	<p>Via bemiddeling wordt sterke gezamenlijke sociale controle ingezet om op te treden tegen eer gerelateerd geweld. In de bemiddeling wordt de omringende gemeenschap of familieleden betrokken. Deze spreken hun afkeuring over het gepleegde geweld uit. Slachtoffer en dader komen gelijkelijk aan het woord, de bemiddelaar zorgt voor een systematisch en constructief gesprek.</p>